Туркистон бир, ватан бир

Туркистон

Ёшларнинг ижтимоий-сиёсий газетаси

1993 йил 16 январь • Шанба • № 7 (14035) ترکستان TURKİSTAN Нархи 5 сўм.

ДУНЁ СЕНИКИДИР, БОБУР!

...Моҳир саркарда, улкан сўз соҳиби, тенгсиз солномачи, темурийзода Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳазратларининг беш асрлик маъракасини кўҳна Турон қўрқа-писа нишонлаётган кезларда жаҳонгир бобомизнинг юртида — Андижонда бир гўдак дунёга энди. Унга умид билан Бобур, деб исм қўйдилар.

Буюк бастакор Моцарт олти ёшида илк операсини ёзганини эшитганимизда бош чайқаймиз, бармоғимизни ниқтаб бир-биримизга уқтирамиз: «Ана улар туғма қобилият эгалари! Олти ёшида-я!»

Александр Македонский дунёнинг ярмини илкига олиб, империя тузганида комсомол ёшида эди. Бу ҳам бизни ҳайратга солади: «Асли илиги тоза халқдан чиққан-да! Мўйлови сабза урган ўсмирга ярим дунё эргашса-я?»

Ўн уч ёшида ўрта мактабни тугаллаб, ўн саккиз ёшида докторлик иши ёқлаб, дорилфунун профессори бўлган армани йигит тўғрисидаги шов-шувли хабарлар ҳали эскирмаган. «Худо берса беракан-да»

Маданиятли Оврупо табиатнинг бундай ноёб қобилиятларига ўзича атамалар топган...

Биз эса ҳамон ўзгаларга боқиб ҳайратланишдан чарчамаймиз. Навоийнинг гўдак ёшида ёзмиш ғазалига Лутфийдек нозиктаъб шоир бутун ижодини алмашишни орзу қилганини ўқиганда, бурнимиз ўз-ўзидан жийилиб кетаверади: «Бе, шеър ёзиш ҳам иш бўлибдими?»

Бобур ўн икки ёшида отаси тахтига ўтирганини домла дарсликдан ҳижжалаб ўқиб берганида кўнглимизга гумондан бошқаси келмаган: «Отаси тасодиф ўлмаганида подшоҳлик қайда эди?»

Жаноблар инсоф қилинг! Аркадий Гайдарнинг ўн олти ёшида бутун полк командири бўлгани қайда-ю, ўн олти яшар Бобурнинг салтанат қўшини билан ёғийга ташлангани қайда?

Дунё бундай камёб ҳодисотларга ишонмайди. Тан олмайди уларни. Бўлмаса айтинг, қайси мамлакатнинг Бош қонунида ўн беш у ёқда турсин, йигирма яшар йигитнинг президентлик сайловида номзодини кўрсатиш ҳуқуқи кафолатланган?

Табиат эса ўжар. Унинг ўз қонуниятлари мавжуд. Бобурлар туғилаверадилар, навоийлар ижод қилаверадилар, «мишиқи бола»лар академиклик минимумини бажараверадилар. Бошқалар томошабин, бошқалар ҳасаддан бош кўтармас, бошқаларнинг илинжи бошқа...

Энди ҳазрат Бобурнинг руҳини тинч қўйиб, беш юз йил орқага қайтамиз. Йўлимиз шоҳ шоирнинг «анда жони қолган» тупроққа тушади. Унинг адашини йўқлаб борамиз...

Ҳамкасбимиз Аъзамжон Мирзажон касбининг устаси. Иқтидорли, одамшинаванда йигит. Тарихимизга бефарқ эмас. Аёли Марҳабохон адабиёт билимдони. Тўнғич ўғилларига Бобур исмини берганларида эр-хотиндаги иштиёқ ва ҳурмат уйғунлашгандир. Фарзандлар тарбияси масаласида ҳар икковининг фикри бир жойдан чиқади. Бир-бирларини тўлдириб борадилар...

Бобур ўйинқароқ, шўх бола чиқди. Ҳар нарсага қизиқувчан. Ушлаганини қўйвормайди, айтганини қилади. Бўлмаса ҳали мактабга бормаган бола инглиз тилини қайдан ўргансин, рус тилида қай йўсин равон гаплаша олсин? Аввалига ота ҳайрон, она ҳайрон. Қизиқ-да, ҳали ўқишни билмайдиган бола бирданига ўзга тилда сўзлаб юборса, сизни саволларга тутса... Оғзингиз очилиб қолар, иссиғини ўлчаб кўрарсиз, дўхтирга чопарсиз...

Аъзамжон эса ажабланмади. Негаки, Бобур сўнгги пайтларда тижорат каналидан берилаётган инглиз тилидаги видео дастурларини кўришга қизиқиб қолганди. Аввалига баъзи бир тайинсиз бу кўрсатувлар ёш бола тарбиясига таъсир қилар деган хаёлда рўйхушлик бермай юрди. Бобур эса қайсарлигидан қайтмади. Ва бир куни тўсатдан инглиз тилида гапирди-ю, унинг ўзбекча маъносини отасига тушунтира кетди. Ота-ўғил етаклашиб Андижон чет тиллар олийгоҳига — фан номзоди Муҳаммаджон Абдуқодировнинг олдига боришди. Олийгоҳ ўқитувчиси билан тирмизак бола ўзаро бидирлашиб кетишди. Муҳаммаджон ака Бобурнинг иқтидорига қойил қолди, тан берди. У эшитган сўзларини шунчаки ёдлаб такрорламаётган, балки мазмунини тушуниб, яна тағин соф инглизча талаффузда ифода қилаётганди. Домла Бобур билан машғулотлардан бўш пайти етти ойча шуғулланди. Қарабсизки, етти яшар бола энди инглиз тилида бемалол мулоқотлаша оладиган бўлди. Албатта, шу тилни биладиган одам билан. Сиз билан бизга бу нотаниш жумлалар шунчаки алжираш бўлиб туюлиши мумкин. «Чулчут тили», деб ўйласангиз ҳам ўзингизга ҳавола.

Эндиликда Бобур Андижон шаҳридаги 13-мактаб негизида ташкил этилган махсус лицейда қатнаяпти.

У билан суҳбатлашсангиз, гўё кичик шу жисмида катта одамнинг билими, иқтидори, ҳаётий тажрибаси яширингандай. Жавоблари катталарникидай аниқ, мазмундор, болаларникидай содда ҳам. Инглиз тилини озми-кўпми биладиган танишимиз савол-жавоб ўтказди. Улар анча фурсат нималардир бидирлаб гаплашишди. Кейин... Ўзини инглиз тилининг салкам билағони фаҳм қилиб, герданиб юрадиган танишимиз ўнғайсиз ҳолатга тушиб қолди. Чунки, унинг бисотидаги сўзлар заҳирасининг таги кўриниб қолганди. Бобур эса эндигина мириқиб гаплашишга киришганди-я...

У чет кинофильмларига ўч. Имкон бўлса уларни аслида — таржимасиз томоша қилади. Айниқса, Брус Ли суратга тушган картиналарни. Миллионларнинг қалбидан чапдастлиги, кучлилиги билан мустаҳкам жой олган Брус Ли унинг энг севимли қаҳрамони. «Брус Ли — кичик даҳо деганидир», дейди Бобур изоҳ бериб. Ҳар бир исмнинг мазмуни бўлишини шу тахлит эсимизга солади. Ундан ўз исмининг маъносини сўраймиз. «Бобурми? У «шер» деганидир!»

У кўп нарсаларга қизиқади. Баъзида шундай кутилмаган саволлар билан ота-онасини ўнғайсиз ҳолга ҳам солиб қўяди. У сўраган нарсанинг нималиги, мазмунини билиш учун ота-она луғат титкилашади.

Биз эса болаларга дашном бериш одатимизни канда қилмаймиз. Мактаб ёшидаги бола ўзи билмаган нарсани сўраб қолса, «Буни билишга ҳали ёшлик қиласан», деб қутиламиз. Назаримизда бола — бола-да! Ҳали ақли кирмаган, мияси қотмаган. Кўп нарса билса, ким кафолат беради, мия деган суюлиб кетмайдими?..

Энди ота-она Бобурдаги кучли хотира, ноёб билағонлик қобилияти анча эрта бошланганини эслай бошлайдилар. Ҳали учига тўлмаган пайтлари кўча-кўйда учратган енгил машиналарнинг маркаларини беҳато айтиб берарди. Ҳали ўзбекча ибораларни ўрнига қўйиб гапирар, айримлар ишлатган ибораларнинг хатоларини айтарди. Олти ёшида рус тилини ўрганиб, тезда ўзлаштириб олди. Етти ёшида эса Оврупо — Англияни «забт қилди».

У бугун махсус лицейнинг биринчи синфига қатнамоқда. Валентина Волохина исмли аёлдан сабоқ олаётир. Ўз навбатида укаси Шоҳбозга устозлик қилади — унга ўйлаб инглизча сўзларни ўргатди. Синглиси Мадина бонуга ҳам тил ўргатарди-ю, афсус у ҳали гапира олмайди-да...

Муҳаммаджон Абдуқодировнинг фикрича, тил ўрганишга бўлган қобилият болаларда ёшликда пайдо бўлади. Дунёда кўп тил биладиган кишиларни «вундеркинд» аташ русм. Вундеркиндлар эса гўдаклик пайтидаёқ шундай иқтидорли, кучли хотираси билан намоён бўладилар.

Тил билсанг — дунё сеники, дейдилар.

Дунёни забт этиш учун эртага «иккинчи она тили»миз хожлик қилиб қолади. Бу тил билан Тўйтепадан нарига бормаслигимизни тушуниб етдик ахир...

Шундай дориломон кунларда бизнинг дунёдаги юзимиз, обрўйимиз, мангу бобурлар белгилайдилар.

Бобур беш аср илгариги адаши каби «Ҳинд сари юзланар».

Аммо, у буюк бобосидек империя тузмайди, жангу жадалларда от сурмайди, тахт ҳавасида ёнмайди ҳам. У билдики, кун келиб дунё пойига тўшалар.

У билдики, қачонлардир буюк алломаларни берган бу замин яна қайта уйғонар. Дунё уни, у дунёни мукаммал танир.

Дунё сеникидир, Мирзо Бобур!

Сенга ҳавасим келаётир...

Р. ҲАСАНОВ.

МАРКАЗИЙ ОСИЁ ДАВЛАТЛАРИНИНГ БОШЛИҚЛАРИГА

МУРОЖААТНОМА

Биз, Ўзбекистонда яшовчи турли халқларнинг вакиллари, миллий-маданий марказларнинг ҳамда Ўрта Осиё ва Қозоғистон халқлари ҳамкорлиги ва тараққиётига кўмаклашувчи халқаро уюшманинг фаоллари минтақамиз давлатлари бошлиқларининг 1993 йил 3,4 январда Тошкент шаҳрида бўлиб ўтган учрашуви якунларини ғоят завқланиб кутиб олдик.

Бу учрашув ҳақли равишда саховатли ўлкамиз мамлакатлари ва халқларининг сифат жиҳатидан янги ўзаро муносабатларини ривожлантиришда бурилиш нуқтаси бўлиб тарихга киради.

Ўзбекистон, Қозоғистон, Қирғизистон, Туркманистон Президентлари ва Тожикистон Олий Кенгаши Раиси қабул этган ахборот шу муқаррар ҳақиқатни яққол тасдиқлади: давлатлар ва халқлар энг мураккаб муаммоларни биргаликда ҳал этишлари, жамият турмушининг турли соҳаларида туб ўзгаришларни тезроқ амалга ошириш борасидаги куч-ғайратларни мувофиқлаштиришлари мумкин ва лозим. Шу йўлгина ҳозирги қийинчиликлардан қутулишга олиб боради.

Давлат бошлиқлари бўлган сизларнинг зиммангизга минтақа халқлари бамисоли битта азим чинорнинг шохлари каби шу қийин замонни оғир оқибатларсиз ўтказибгина, қолмай, айни вақтда ҳозирги ва келажак авлодларнинг муносиб яшаши учун шарт-шароит яратилиши учун ҳам имкони бўлган ҳамма ишни қилишдек жуда катта масъулият юклатилган.

1993 йилнинг дастлабки кунларида сизлар миллион-миллион кишиларнинг дилида катта умид ва орзу, эртанги кунга ихлос ва ишонч уйғотдингиз.

Халқлар, холис ниятли барча кишиларнинг, миллатидан, динидан ва сиёсий маслакларидан қатъи назар, кучли орзу-умидларини, тинчлик ва тотувликка, дўстлик ва яхши қўшничиликка, ҳамкорлик ва ўзаро ёрдамлашувга ишончини изҳор эта олдингиз.

Халқаро сиёсий луғатга Марказий Осиё деган янги тушунчани киритганингиз чинакам тенг ҳуқуқли, қардошларча ҳамкорлик йўлидан қатъият билан боришга азму-қарор берганингизнинг далилидир. Энди бирон-бир давлатни анъанавий ягона минтақамиздан ажратишга ҳатто расмий баҳона ҳам йўқ. Марказий Осиё ҳамиша унда яшовчи барча халқлар учун меҳрибон муштарак хонадон бўлиб қолишига, тинчлик, тараққиёт, миллатлараро иноқлик ва сиёсий барқарорлик намунасини кўрсатишига ишонамиз.

Жонажон Ўзбекистонимиз айни шу йўлдан изчиллик билан шаҳдам одим ташламоқда. Республикамизнинг барча фуқаролари — ўзбекистонликлар эркин, равнақ топувчи, демократик жамият барпо этишдек мана шу бунёдкорлик йўлини бажонидил қўллаб-қувватлайдилар. Бошқа қардош давлатлар ҳам айни шу йўлдан бораётганини билганимиз учун шу қийин йўлдаги муаммоларни биргаликда бартараф этиш осонроқ бўлишига аминмиз. Мамлакатларимиз имзолаган давлатлараро шартнома ва битимларни амалга оширишга эътиборни кучайтиришингизни, уларнинг ижросини назорат қилишнинг ишончли воситасини яратишингизни сўраймиз.

Биз халқларимиз бахт-саодати йўлидаги фаолиятингиз учун чин қалбдан самимий ташаккур ва миннатдорчилик изҳор этиш билан бирга ҳар бир кунингиз, ҳар бир қадамингиз халқларни жипслаштиришга, бирлигимизни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлашга, Тошкент учрашувида сизлар белгилаган барча режаларни амалда рўёбга чиқаришга қаратилишига ишонамиз.

Машаққатли ва масъулиятли ишингизда сизларга муваффақият, куч-ғайрат, умидворлик ва матонат тилаймиз.

Миллий маданият марказлари, жамиятлари, уюшмалари номидан:

Арманлар жамоасидан	Г. С. ДЕРЕНИКЯН,
Озарбайжонлар жамоасидан	И. МАМЕДОВ,
Бошқирдлар жамоасидан	М. Г. ГАЙСИН,
Бухоро яҳудийлари жамоасидан	П. М. НИЁЗОВ,
Дунганлар жамоасидан	М. Д. САУРОВ,
Яҳудийлар жамоасидан	Р. Г. РАБИЧ,
Эронийлар жамоасидан	Э. Н. ХЎЖАЕВ,
Қозоқлар жамоасидан	У. ДУЛДУЛОВ,
Қорақалпоқлар жамоасидан	А. ЗОКИРОВ,
Қирғизлар жамоасидан	С. ҚОРАЕВ,
Корейслар жамоасидан	А. В. ЛИ,
Литваликлар жамоасидан	И. М. ДЕРВИНЕС,
Немислар жамоасидан	Т. Д. ЕКЕЛЬ,
Поляклар жамоасидан	А. ЛЕВИНСКИЙ,
Республика байналмилал жамиятидан	О. КАРИМОВ,
Руслар жамоасидан	В. ЕМЕЛЬЯНОВ,
Тожиклар жамоасидан	С. ҚУРБОНОВ,
Турклар жамоасидан	У. САЛМОНОВ,
Туркман зиёлилари номидан	Жумақилич ОМОНОВ,
Уйғурлар жамоасидан	А. Б. БАРАЕВ,
Ўрта Осиё ва Қозоғистон халқлари ҳамкорлиги ва тараққиётига кўмаклашувчи халқаро уюшмадан	А. К. УКУБОЕВ.

Тошкент шаҳри, 1993 йил, 15 январь.

ИТТИФОҚ ЎЗАРО АЛОҚАЛАРНИ ТИКЛАМОҚДА

Ўрта Осиёдаги икки республика — Ўзбекистон ва Туркманистон Ёшлари Иттифоқи мунтазам равишда ўзаро ахборот айирбошлаб турадиган бўлдилар. Бу йил Ашгабатда Ўрта Осиё давлатлари ва Қозоғистон ёшларининг фестивалини ўтказиш ҳақидаги қарор шу алоқалар кенгайишининг дастлабки натижаси бўлди.

Ёш ватандошларнинг Тошкентдаги халқаро фестивали вақтида ҳамкорлик ҳақида тузилган шартномалар туфайли Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқи бошқа республикалардаги турдош ташкилотлар билан алоқаларни тиклаб олмоқда. Ўзаро аҳдлашувга кўра баҳорда ўзбек ва украин йигит-қизлари вакиллари учрашувини ўтказиш режалаштириб қўйилди. Тез кунларда ёшлар нашрларининг қўшма сонларини чиқаришни йўлга қўйиш режалари ҳам бор.

(ЎзА мухбири).

ҚОНУНЛАР УСТИВОРЛИГИ —ДЕМОКРАТИЯ ЙЎЛИ

Мамлакатимиз тарихида илк бор қабул қилинган Ўзбекистон Конституцияси амал қилинаётганига бир ойдан ошди. Бош қомусимизнинг энг муҳим хусусияти шундаки, жамиятимиз ҳаётида янги босқич-демократик ҳуқуқий давлатни барпо этиш даври бошланганини дунё ҳамжамияти олдида намойиш қилинди. Бошдан охиригача унинг бутун мазмуни эълон қилинган олий мақсадларимиз жиддий эканлиги, инсон эркинликлари ва ҳақ-ҳуқуқлари қонуний тўла кафолатланганлиги эътироф этилмоқда.

Хўш, мустақил Ўзбекистон Конституцияси қандай ишлайди? Фуқаролар унда мустаҳкамланган ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ҳуқуқларидан амалда фойдалана оладиларми? Ёки илгаригидай «қонун ўз йўлигаю, ҳаёт ўз йўлига» қабилидаги қоида ўз кучини сақлаб қоладими? Айниқса, ёшлар меҳнат қилиш, илм олиш ҳуқуқларини биз кириб бораётган бозор иқтисодиёти шароитида қандай амалга оширадилар? Ҳаётга энди қадам қўяётган йигит ва қизлар мураккаб иқтисодий вазиятда ўз қобилиятларини қандай камол топтирадилару, қандай намоён этиш имкониятига эга бўладилар? Шу ва шу каби саволларга қуйида жавоб беришга уриниб кўрамиз.

Аввало ўтган йил декабрида қабул этилган Конституция собиқ Туркистон давлатчилиги тарихида илк демократик қонунлар мажмуасидир. Октябрь инқилобигача халқларимиз феодал муносабатлар устиворлигида яшаган бўлсалар, инқилобдан кейин унитар ва тоталитар тузум давлатларини бошдан кечирдилар. Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Асосий Қонуни деган дабдабали номига қарамай, бу Конституция қизил империя мустабидчилиги сиёсатидан келиб чиққан ва марказ Конституциясининг торроқ доирадаги кўчирмаси эди.

Албатта, бундай шароитда қонунлар ўз муқаддас кучини йўқотганди. Халқ оммаси ҳақли равишда уларни ҳурмат қилмай қўйганди. Шундай бўлиши табиий, муқаррар ҳам эди. Тангрига шукрлар бўлсинки, у даҳшатли кунлар ортда қолди, тарихга айланди. Бир йилдан кўпроқ вақтдан бери мустақиллик нашидасини сураяпмиз. Қизил империянинг жуда кўп ҳалокатли асоратлари суяк-суягимизни ҳали ҳам зирқиратиб турганига қарамай, янги ҳаёт — истиқлол одамларимизга куч-қудрат, қатъият бахш этмоқда. Шунинг учун ҳам мустақил Ўзбекистон атиги бир йилдан кўпроқ вақтда ижтимоий-сиёсий ҳаётда йилларга тенг йўлларни босиб ўтди.

Халқимизнинг ўзлигини тиклаш йўлида, инсон қадр-қимматини юксак кўтаришда салмоқли натижаларга эришилди. Ютуқларимизнинг энг чўққиси, ҳеч муболағасиз, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси қабул қилинганлигидир. Имон-ишончим комилки, кўп жабру жафоларни бошидан кечирган, зулматдан ёруғликка йўл тутган халқимиз бунинг қадрига етади.

Шу ерда бир қонуният, яъни ҳамма қусурлар, икир-чикирлардан биз эътибор бермайдиган майда-чуйдалардан бошланганини беихтиёр ёдга келади. Ҳаммамизга таниш бир манзарани эсланг-а, бекатда автобус-трамвайларга чиқиш, магазинлардан бирон нарса харид қилиш учун икки киши навбат кутиб турган бўлса, учинчи киши шу навбатнинг кетига эмас, тўппа-тўғри олдига туриб олади. Ҳаёт-мамотимизга заррача хавф туғдирмайдиган мана шу икир-чикирлардан ҳам тартибни бузамиз, бошқалардан устунлигимизни исботламоқчи бўламизми.

Эркинлик, шахс эркинликлари масаласини олиб кўрайлик. Қачон одам ўзини эркин ҳис эта олади? Эркин ҳаракат қила олади? Донолар бисотига мурожаат этсак, қуйидагиларни ўқиймиз. Немис сиёсий арбоби публицист Вильгельм Волф: эркинлик фақатгина қонун измида бўлишликдир. Ундан анча олдин ўтган француз олими, жамоат арбоби Шарль Монтаскье эса, эркинлик қонун йўл қўйган барча нарсаларни қила билиш ҳуқуқидир, деб таъкидлайди.

(Давоми 2-бетда).

ҚУТЛАЙМИЗ!

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонига биноан Ички ишлар идоралари ва давлат божхона қўмитаси тизимидаги кўп йиллик самарали иши, ижтимоий турмушдаги фаол иштироки учун Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг раиси **Урайимжон Абдуғаниев** Ўзбекистон Республикасининг Фахрий ёрлиғи билан мукофотланди.

«Туркистон» жамоаси сидқидилдан муборакбод этади.

ЁЗУВЧИЛАР БИРЛАШИШМОҚЧИ

БИРЛАШГАН ўзади. Бу ҳақда кўп эшитганмиз. Бироқ, халқни бирликка, ҳамжиҳатликка чорлаб туриши лозим бўлган ёзувчи зиёлиларимизнинг минг бир сабаблар билан иккига бўлиниб кетиши кўпчилик учун нохуш ҳол бўлиб турганди. Ниҳоят куни кеча Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси билан Ўзбекистон Адиблар Иттифоқи котибиятлари аъзолари учрашдилар.

Учрашувда Одил Ёқубов, Эркин Воҳидов, Жамол Камол, Саид Аҳмад, Шукрулло, Абдулла Орипов, Мирмуҳсин, Ўткир Ҳошимов, Гулчеҳра Нуруллаева, Мирзо Кенжабек ва Ойдин Ҳожиевалар иштирок этдилар.

Йиғилиш аҳли битта ижодий ташкилотга бирлашиб, қўлни-қўлга бериб ишлашга, ижод қилишга келишиб олишди.

(Ўз мухбиримиз).

РАҲБАРЛАРГА ИССИҚ ХОНАЛАР, ЎҚУВЧИЛАРГА — МУЗ ХОНАЛАР

Қизириқ райони раҳбарларининг ишхоналарига кириб қолсангиз, иссиқдан зўрға нафас оласиз. Аммо... район мактабларида аҳвол ўзгача. Совуқда қалтираб ўтирган болалар дарсни зўрға ниҳоясига етказадилар. Ёз бўйи қишга тайёргарлик кўрилмаган. Энди эса қиш қиличини яланғочлаб келганида шошилиб қолишди.

Қори Ниёзий номидаги 10-ўрта мактабда ўқувчилар совуқхоналарда жунжикиб ўтиришибди. Бу даргоҳда кўмир бору, печка ёқилмаяпти. Бундан ташқари электр энергиясида ҳам узилишлар тез-тез бўлиб турибди. Тағин қишлоқлардан нега олим-уламолар чиқмайди, деб жар солишади!

Кунчиқиш давлат хўжалиги раҳбарлари бир кун бўлса-да, шу мактабга ташриф буюришса, деган эдик...

(Ўз мухбиримиз).

УН БОР, ЁҒ БОР...

Чироқчи туманидаги «Москва» давлат хўжалигида аҳолига жон бошига арзон нархда 50 килодан буғдой сотилди. Ватан уруши қатнашчилари ва ногиронларга эса ғалла бепул тарқатилди. Қисқа фурсатда қуриб ишга туширилган тўртта тегирмонда пешма-пеш буғдой тортилмоқда. Шунингдек, ҳар бир қишлоқда мойжувоз ишлаб турибди. Натижада аҳоли дўконлардан бериладиган чекланган миқдордаги ун ва пахта ёғига қараб қолмайдиган бўлди.

ИШБИЛАРМОНЛАРНИНГ БОЛАЛАРГА ЁРДАМИ

Ҳозирги пайтда болалар учун байрам ташкил этиш осон эмаслигини биласиз. Ота-она меҳридан маҳрум бўлган болалар учун байрам уюштириш эса ундан ҳам қийин. Бухородаги бир қанча ишбилармонлар шуни яхши англаб, куч-ғайратларини бирлаштириб, болаларга қувонч бағишлашга аҳд қилдилар.

Шу кунларда Бухоро вилоятидаги етим болалар тарбияланаётган «Болалар уйи»га «Нур» фирмасининг, «Бухорои шариф компанияси»нинг, Ўзбекистон Республикаси болалар жамғармаси вилоят бўлимининг вакиллари келишди. Улар кийим-кечак, ўйинчоқлар, ширинликлар келтиришган эди. Лекин энг муҳими улар қувноқ байрам томошасида бевосита иштирок этдилар.

Хайрлашув чоғида ишбилармонлар уларнинг ташрифи алоҳида хайрия тадбири эмаслигини айтдилар. Бу моддий мададга, инсон меҳрига, эътиборига муҳтож бўлган бошпанасиз болаларга ёрдам дастурининг бошланишидир.

ВАКОЛАТ ҲАМ, ОБРЎ ҲАМ ОШДИ

Январь ойидан бошлаб Наманган вилояти район ва шаҳар халқ ҳокимияти идоралари ходимлари рўйхатида янги лавозим пайдо бўлди. Энди Ёшлар Иттифоқи ташкилотларининг биринчи котиблари айни вақтда ҳокимларнинг ўринбосарлари ҳам ҳисобланади. Уларнинг вазифаси ёшларни ижтимоий ҳимоялаш чора-тадбирларини ишлаб чиқишдан, «Ўзбекистон Республикасида давлатнинг ёшларга оид сиёсати асослари тўғрисида»ги қонуннинг рўёбга чиқарилишини назорат қилишдан иборат.

(ЎзА мухбири).

ҚОНУНЛАР УСТИВОРЛИГИ— ДЕМОКРАТИЯ ЙЎЛИ

(Боши1-бетда).

Хўш, нима учун шундай бўлиши керак экан? Бошқачароқ бўлса-чи? Қонуннинг бир одам томонидан бузилиши унинг бошқалар томонидан ҳам неча марталаб бузилишига олиб келади. Зўравонлик - зўравонликни туғдиради, адолатсизлик-адолатсизликни. Булар ҳаммаси бир занжир бўлиб, жамиятда беқарорлик, бесаранжомликка асос бўлади. Одамлар ҳаловатларини йўқотадилар. Аксинча, ҳамма баравар қонуннинг измида бўлса-чи? Ҳаёт тарзи бошдан оёқ шу қонунлар асосида шаклланган, жамиятда ўзаро ишонч, энг аввало ўз-ўзига бўлган ишонч қарор топади. Бошқалар сенинг ҳақ-ҳуқуқларингни поймол эта олмаслигига ишончинг ва кафолат борлигига ишонган яшашдан ортиқ бахт борми, дунёда? Юксак тараққий этган мамлакатлар, масалан, АҚШ фуқаролари қанчалик ўзларини эркин тутишлари, ҳаракатларидаги дадиллик, ўз кучи, иқтидорига ишонч қатъиятни фақат шу билан изоҳлаш мумкин.

«Фақат нодонларгина бебошликни эркинлик дейдилар», қадимги рим тарихчиси Публий Корнелий Тацит шундай деганида қанчалар ҳақ бўлганини собиқ Иттифоқ ҳудудидаги, кўпгина мамлакатлардаги нохуш воқеалар такрор ва такрор тасдиқламоқда. Қардош ва қондош Тожикистон Республикасининг ўзида қанчадан-қанча бегуноҳ қонлар тўкилди! Бизнинг жумҳуриятимизда ҳам ўзининг ҳақлигини қонуний йўл билан қонунларга таяниб исботлаш ўрнига тазйиқ йўлига ўтиб олишга интилишлар бўлганлиги маълум. Шунинг учун ҳам юқоридаги донолар фикрини бежиз келтирмадик. Бу фикрлар шунчаки эрмак учун айтилган эмас, балки инсон табиати, жамият тараққиёти қонуниятларидан келиб чиқиб, башарият тарихида тўпланган бой тажрибадан келиб чиқиб қилинган фалсафий хулосалардир.

Инсонлар табиат, жамият қонунларини қанчалик чуқур идрок этсалар, умумжамоада яшаш тартиботлари ва қонунларига қанчалик риоя қилсалар, шунчалик тўлақонли, сермазмун ва ижобий маънода фойдали ҳаёт кечирадилар. Ўзингнинг тўғри яшаётганингга ишончинг комил бўлиши, ҳар томонлама қонунлар ҳимоясини ҳис этишинг, албатта ўтмишдошларимиз онгига сингиб кетган қуллик руҳиятидан, тобелик, мутелик каби шармандали иллатлардан қутилиш имконини беради. Инсон қадр-қимматини, ор-номуси каби тушунчалар ҳар бир фуқаро мулкига айланади.

Мустақил Ўзбекистон Республикаси Конституциясида эълон қилинган инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлатнинг барпо этиш мақсади эса, албатта, жамиятда қонунлар устиворлигига эришиш назарда тутади. Жумҳурият фуқароларининг муносиб ҳаёт кечиришларини таъминлаш манфаатлари уларнинг ҳар бир ўз конституцион ҳуқуқ ва бурчлари доирасида ҳамда шу комус асосида қабул этилган ва этиладиган қонунлар асосида ҳаракат қилишини тақозо этади. Шундай экан, демократиянинг олий рамзи — қонун чиқарувчи, ижро этувчи ҳамда суд ҳокимиятини ўзида мужассамлаштирган Ўзбекистон давлати ўз олдига қўйган мақсадларини амалга оширишда кенг аҳоли қатламларининг саводхонлигини, қонунларимизнинг бевосита амал қилинишидан манфаатдорлиги. Чунки шу асосдагина ваъда қилинган жамиятни барпо этиш, жаҳон ҳамжамияти олдида чинакам обрў эътиборга сазовор бўлиш мумкин.

Бинобарин, мустақил Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг қабул қилиниши бир жиҳатдан истиқлолимизнинг бевосита тақозоси бўлса, иккинчидан ҳуқуқий демократик давлат, жамиятни барпо этишни муқаррар қилиб қўйди. Бу эса, ўз навбатида жамиятда қонунлар устиворлигини сўзсиз таъминлаш, жаҳоннинг энг тараққий этган мамлакатлари андозалари асосида фақат иқтисодий фаолият юргизиш эмас, балки тўлақонли ҳаёт кечиришни тақозо этади.

Албатта, бундай сифат жиҳатидан янгича ҳаёт тарзини шакллантириш осонликча кечмайди. Унинг ҳозир юзага келтирилган ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маънавий асосларини қатъият билан тараққий эттириб, ҳамма учун бир хилда имкониятлар яратилган замонавий юксак масъулиятли жамият барпо этилиши керак. Бу жараён ёшларнинг фаол иштироки ва интилиши билан амалга оширилади ва улар ҳал қилувчи куч бўлиб майдонга чиқадилар. Биз орзу қилаётган демократик ҳуқуқий давлатни кўп жиҳатдан бугунги ёшларимиз бунёд этишлари аниқ. Шундай экан йигит ва қизларимиз фан ва техникани, турли билимларни эгаллаш билан бирга жамиятда яшашнинг ҳуқуқий асосларини ҳам яхши билишлари, Ўзбекистон Конституцияси ва қонунларидан хабардор бўлишлари муҳим аҳамиятга эга. Уларга амалда риоя қилиш ҳамда бошқаларнинг ҳам риоя этишига эришиш ёшларимизга ҳаётга дадил кириб боришда ёрдам беради.

Конституцион ҳақ-ҳуқуқлар билан бирга конституцион бурчларимизни ҳам яхши билишимиз, айниқса, уларни адо этишда саботматонат билан иш кўришимиз керак. Чунки шу йўл билангина ҳар бир фуқаро ўз ҳуқуқларини талаб қилишига маънавий ҳақли бўлади. Айтиш керакки, самимият ва ҳалоллик билан ёндошадиган бўлсак, бу бурчларимиз ғоят машаққатли эмас. Ақлу-заковот билан муносиб ҳаёт кечиришни мақсад қилиб қўйган ҳар бир инсон бемалол уларнинг уддасидан чиқа олади.

Ёшлар билан мусоҳаба қилар эканмиз, уларнинг муқаддас конституцион бурчларини эслатиб ўтиш ҳам фарз: «Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш — Ўзбекистон Республикаси ҳар бир фуқаросининг бурчидир.» (52-модда). Она Ватан олдидаги мана шу муқаддас бурчни адо этиш — наинки ёшлар, мамлакат бутун аҳлининг шарафли вазифаси. Аммо ҳамиша бўлганидек, бу вазифанинг асосий юки, албатта, йигитлар зиммасига, эрлар елкасига тушади. Тақдири азалнинг ҳукми шундай.

Гапни бугунги кунимиз ва эртанги порлоқ келажагимизга ишонч руҳи билан мухтасар қилиш жоиз деб ўйлаймиз: Мустақил Ўзбекистон Конституцияси истиқлолимизни мустаҳкамлаш йўлида, умидли келажагимиз йўлида хизмат қила бошлади. Унинг ҳар бир банди моҳиятини чуқур ўзлаштириб олиб, унга ва қабул этилажак қонунларимизга баланд эътиқод билан қараб, янги демократик ҳуқуқий давлат ва жамиятни биргаликда бунёд этамиз.

С. САИДВАЛИЕВ.

Ҳар қандай мамлакатнинг истиқболини илм-фан тараққиётисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Узоққа бормайлик. Мана японларни олиб кўринг. Улар илм-фан ривожини амалиётга тез суръатлар билан тадбиқ этиб, ҳақиқий мўъжиза яратишяпти. Ахир кимдир омоч билан ер ҳайдаётганда, бошқа биров коинотда юлдузлар сирини ўрганаётган бўлса не ажаб?

Мухбиримиз шу ҳақда Тошкент тўқимачилик ва енгил саноати институти Андижон шаҳобчаси директори, техника фанлари номзоди Абдурашид АБДУРАҲМОНОВ билан суҳбатлашди.

«ЛОСНИНГ СИРИНИ ФОШ ЭТДИК»

— **Абдурашид ака, ҳозир қаёққа қараманг, пул топиш ташвиши.**

— Фанга қизиқиш камроқ демоқчисиз-да. Адашяпсиз, Бу ўтиш даврининг хусусияти. Қолаверса, савдогарлик ота-боболаримизнинг қонида бор. Фақат узоқ йиллар бундан кўз юмиб келдик, холос. Энди бўлса, кўз очганда, эриш туюляпти. Лекин фан йўлини танлаганлар ўз йўлидан қайтишгани йўқ.

— **Шаҳобчадаги илмий ишлар ҳақида нима дея оласиз?**

— Ипак қурти пилласини теришда қатнашганмисиз? Пилла атрофидаги толага ўхшаш чиқиндиларни лос дейилади. Деярли ҳамма хўжаликларда у ташлаб юборилади. Бизни ана шу муаммо қизиқтиради. Тажриба учун лосни тозаловдан ўтказиб, бир неча турдаги толани олдик ва лос чиқиндисини пахта толасига қўшиб ишлатиб, ундан аралаш пахта-ипак олиш технологиясини яратдик. Бундан икки йил аввал, 1 кило пахта толаси 2,57 тийинлик вақтида лос чиқиндиси, 1,21 тийинга тўғри келганди. Ўртадаги фарқни кўрдингизми? Кони фойда-ку. Ва яна ундан 3-4 хил мато тайёрлаш мумкин.

АБДУРАШИД АКА ўрнидан туриб матоларни кўрсата кетди. Ранг-баранг. Кейин қутини олди. Унда пилла доналари бор эди.

— Лос чиқиндилари одатда ифлос ҳолда бўлади, — таъкидлади директор. — Уни хос-хашакдан тозалаш учун анча вақт кетади. Демак, вақтни олади. Ортиқча ҳаражат бўлади. Биз сунъий дасталарни ўйлаб топдик. Илмий изланишни 1985 йилда бошлаган бўлсак, орадан бир йил ўтиб, сунъий дасталарни пиллахоналарга қўйдик. У қути шаклида, катакчалардан иборат бўлиб, қоғоз таркибига ўсимлик суви шимдирилганди. Бўлмаса ипак қурти унча яқинлашмаслиги мумкин эди-да. Натижа яхши бўлди. Ипак қурти катакчаларда пилла ўради. Тасаввур қилинг-а, у худди тухумни катакчага жойлаштирилганга ўхшайди. Тоза лос олдик. Пилланинг сифати ҳам яхши бўлди, оғирлиги ортди.

— **Хўжаликларда синаб кўрилдими?**

— Албатта, Олтинкўл, Жалолқудуқ, Андижон районларидаги хонадонларда қўлланди. Пиллакорлар мамнун.

— **Кони фойда тадқиқот бўлса-ю, нега оммавий равишда фойдаланилмаяпти?**

— Бу саволни ипакчилик саноати билан шуғулланувчи ўртоқларга бериш керакмикин? Тўғри, вазирлик янгиликни қўллаш ҳақидаги тўхтамга келган. Лекин... Ҳар қалай, сабрнинг таги олтин дейишади-ку.

Шаҳобчамизда яна бир самарали тадқиқот олиб борилаётир. Тери маҳсулотлари тайёрлаш такомиллаштириляпти, яъни ошловчи экстракт ишлаб чиқариш борасида изланяптилар.

— **Худди шундай маҳсулот Хонободда жойлашган «Тарандубитель», заводида ҳам тайёрланади-ку.**

— Биласизми. «Тарандубитель»да хом ашё сифатида тоғда ёввойи ҳолда ўсувчи таран ўсимлиги ишлатилади. Айни вақтда таранни йиғиш корхонага ғоят қимматга тушяпти. Қолаверса, уни келтириш ҳам муаммога айланаётир, чунки таран ўсадиган ер майдонининг кўп қисми Қирғизистон Республикасида жойлашган.

Масалани ечимини оддийгина йўл билан топиш мумкин. Кимё фани номзодлари К. Ҳайдаров, А. Мамажонов ошловчи модда сифатида анор пўчоғидан фойдаланишни исботладилар.

— **Анор пўчоғини йиғиштириш ҳам осон эмас-да.**

— Нега, сиз аҳоли истеъмол қиладиган маҳсулотнигина ўйламанг. Республикамиз консерва заводларида 400 тонна анордан шарбат олиниб, унинг 64 фоизи чиқинди сифатида ташлаб юборилади. 1990 йилда «Тарандубитель» заводида олимларимиз яратган усулга асосланиб 21,5 тонна экстракт кукун ҳолида олинди, унинг 8,5 тоннасини танниқ ташкил этди. 1991 йил эса бу ишлаб чиқариш икки мартага ошди.

— **Амалиётда ҳам ишлатиляптими?**

— Шубҳасиз, бу олинган маҳсулот Тошкент ва Қўқон тери ишлаш ва тўқимачилик корхоналарида ишлатиляпти. Шуни айтиб ўтиш керакки, олинган моддаларни чорвачилик ва паррандачиликда ошқозон, ичак, ич кетиш ва бошқа касалликларга қўллаш яхши натижа беради.

— **Тадқиқотлар ўз-ўзидан бўлмайди. Маблағ хусусида нима дея оласиз?**

— Дардни янгиладингизку. Ҳозир ўз ёғимизга ўзимиз қоврилиб турибмиз. Маблағ етишмаслиги қўлимизни калта қилиб қўйяпти. Тўғри, оғир даврни бошимиздан кечиряпмиз. Аммо, иқтисодиётни тиклаш, жаҳон бозорида ўзгалар маҳсулоти билан рақобатлаша оладиган буюм чиқариш учун ҳам бу борада жиддий ўйлаш керак. Албатта, Андижон ип-газлама комбинати, вилоят ипак ишлаб чиқариш бирлашмаси оз-оздан бўлсада ёрдам беришяпти. Аммо қўл билан берганга қуш ҳам тўймас дейишади-ку.

Истагимиз манфаатдор ташкилот биз билан шартнома тузса фойдадан ҳоли бўлмайди. Ва яна бу нафақат корхонага, жамиятимиз учун ҳам манфаатли бўлади.

Яқинда Фарғона вилояти улгуржи чакана савдо ишлаб чиқариш бирлашмасида даволаш ва хулоса чиқариш маркази иш бошлади. Бирлашма ўз даромадининг бир қисмига Амриқо, Япония, Хитой, Тайланд ва Венгрия сингари хорижий давлатларда тайёрланган замонавий асбоб-ускуналар сотиб олди.

Мазкур марказнинг ўзига хос томони шундаки, бу ерда касалликнинг барча тури компютер ёрдамида аниқланиб, бемор ўша жойнинг ўзида даволаниши мумкин.

Марказ кунига юз нафар беморни қабул қилмоқда. Уруш фахрийлари, якка-ёлғиз қариялар ва бирлашма ишчилари эса бепул даволанадилар. Бу борадаги барча чиқимни бирлашма тўлайди.

Суратларда: врач-иридолог Маҳмуджон Мадолимов компютер ёрдамида беморга ташхис қўймоқда.

Ш. ОЛИМОВ сурати.

КЕЧА, БУГУН, ЭРТАГА

● **ТОЖИКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ** пойтахтида ва унга туташ ноҳияларда ижтимоий-сиёсий вазият барқарорлашмоқда. Тожикистон Олий Кенгаши Раёсати томонидан шу йил 8 январда эълон қилинган фавқулодда ҳолат тўғрисидаги фармонга асосан риоя этилмоқда. Афғонистонга ўтиб кетган қочоқлар ўз Ватанига қайтмоқдалар.

Хунрезлик уруши республикага катта зарар етказди. 20 минг киши ҳалок бўлди, бир неча минг киши дом-дараксиз кетди. Иқтисодиётга эса 200 миллиард сўмдан зиёд зарар келтирилди.

Республика Олий Кенгаши Раиси Имомали Раҳмонов Тожикистон умумреспублика йиғилишида ана шу рақамларни келтириб ўтди.

● **РОССИЯ ПРЕЗИДЕНТИ** Борис Ельцин билан Украина Президенти Леонид Кравчук кеча учрашди. Ҳар икки президент ўртасидаги музокараларда ядровий қуролсизланиш муаммолари, Украинанинг миллий хавфсизлигини таъминловчи кафолат, стратегик ҳужум ракеталарини демонтаж қилиш пайтида молиявий ва техник ёрдам, ядровий қалпоқлар ва ёқилғи қиммати товони сингари масалалар асосий масала бўлади.

● **ГДРНИНГ СОБИҚ** раҳбари Эрик Хонеккер Моабит турмасида 169 кун тутқунликдан сўнг, озодликка чиқиб, пайшанба куни кечқуруи Чили пойтахтига келди. Халқаро Сантьяго аэропортида уни оила аъзолари ва Чилидаги бир қатор сўл партияларининг вакиллари кутиб олишди.

● **ЎТГАН ЧОРШАНБА** куни Вашингтон вақти билан соат 13 дан 15 дақиқа ўтганда АҚШ, Буюк Британия ва Франциянинг юздан зиёд самолётлари Ироқнинг жанубий ҳудуди бўйича ракета-бомба зарбасини уришди. Оқ уйда шошилинч равишда бўлиб ўтган матбуот конференциясида Президент вакили Марлин Фицуотер маълум қилишича Ироқнинг «ракета базалари ва у билан боғлиқ бўлган объектлар» бўлган.

АҚШ ва унинг иттифоқчилари авиацияси зарба уруш натижасида Ироқнинг 19 ҳарбий хизматчи ва фуқароси ҳалок бўлган, 15 ироқлик жароҳат олган.

● **ХИТОЙ СОҚЧИ** кемаси пайшанба куни япон балиқчи кемасини Шарқий Хитой денгизи ноҳиясида ўтга тутган. Бахтли тасодиф туфайли «Гэмпуку-Мару» кеманинг ўн кишидан иборат командаси аъзоларидан бирор бир киши жабрланмаган. Япония Хитойга норозилик билдирган. Пекин ўққа тутиш фактини эътироф этган ва Токиодан узр сўраган.

● **МЕКСИКАНИНГ ГВАДАЛАХАРА** шаҳрида нохуш, лекин халқаро «рекорд» янгилик қайд этилди. Ана шу шаҳарда яшовчи Сульма Гуадалупе Моралес оғирлиги 3,2 килограмм бўлган ўғил бола кўрди. Она дунёдаги энг ёш аёл бўлиб, эндигина саккиз ёшга тўлган.

КЕЧА, БУГУН, ЭРТАГА

Ричард А. БАМСТЕД

БИЛЛ КЛИНТОН

АМРИҚО ҚЎШМА ШТАТЛАРИНИНГ 42-ПРЕЗИДЕНТИ

1988 йили демократларнинг кўзга кўринган номзоди мағлубиятга учрагач, Клинтон сайловларда қатнашишни дилига тугиб қўяди ва 1992 йили ноқулай иқтисодий шароитларда кун кечираётган Арканзас ва бошқа штатларга ёрдам беришнинг ягона йўли президент лавозимига эришиш деган хулосага келади. Маслаҳатчилари ва рафиқаси билан бу масалада келишиб олгач, 1991 йил 3 октябрида президентликка ўз номзодини қўйганини эълон қилади. Ҳар томонлама машҳур ва салобатли рақибларига қарши беш ой давом этган сермашаққат, тинкани қуритувчи дастлабки сайловларда ғолиб чиққач, 1992 йилнинг июлида Клинтон Демократик партиядан президент лавозимига номзод деб кўрсатилади.

Президент сифатида нималарни ўзгартириши ҳақида Клинтон шундай деган: «Ҳукумат ният қилувчи эмас, ишонч билан суянувчи бўлиши керак; бюрократияни эмас, қулай имкониятларни кенгайтириши лозим; янги иш жойлари ҳаёт жўш урувчи озод ва ташаббускор ишбилармонликнинг ривожидан кўпайиши мумкин ва лозимлигини тушуниши керак. Иш жойлари. Соғлиқни сақлаш. Таълим-тарбия. Мазкур мажбуриятлар — ҳаётим маслаги. Биз инсонни энг юқори ва азиз қўйишимиз шарт».

ТАШҚИ СИЁСАТ

Президент Клинтон халқаро масалаларга мурожаат этаркан, Амриқо Қўшма Штатларининг жаҳон миқёсидаги мавқеининг негизи ички қудратининг ошишига боғлиқ, деб қайта-қайта таъкидлайди.

Амриқо Қўшма Штатлари яқинда мустақилликка эришган давлатларга демократия йўлидаги саъй-ҳаракатларига мадад беришни тўхтатмаслиги керак, деб ҳисоблайди Клинтон.

«Бизнинг мақсадимиз, — деди Клинтон, — дунёни ўзгартираётган демократияни ҳимоя қилмоқ». Мазкур сиёсатни қўллаб-қувватлашини сайлов олди кампанияси пайтида Россия Президенти Борис Ельцин билан (июнь ойи) учрашувида намоён этди. Клинтон Россия ва бошқа собиқ совет республикаларига асосий ёрдам дастурини иккала партия (Демократик ва Республикачи — таржимон) ҳам маъқуллашига даъват этди.

Клинтон унинг маъмурияти эндигина демократик йўлга тураётган давлатларга фақат молиявий кўмак берибгина қолмай, балки демократик курилмалар ва бозор иқтисоди қай тариқа фаолият кўрсатиши борасида ҳам амалий ахборот бериб туришини билдирди. «Ҳатто ўзимизда мавжуд бюджет танглигига ҳам қарамай, — деди Клинтон октябрь ойида, — биз дунёда демократия илдиз отиши учун катта маблағларни сарф қилишимиз ҳам мумкин».

ХАВФСИЗЛИК ВА МУДОФАА МАСАЛАЛАРИ

Президент Клинтон Амриқонинг мудофаа қудратини қайтадан кўриб чиқиб, уни эндиликда совуқ уруш икки паллага ажратмаган дунёга мослаштиришга умидвор. «Совет Иттифоқининг босқинчилик тажовузини жиловлаб туриш вазифаси эндиликда йўққа чиқди, — деди Клинтон. — Аммо абадий вазифалар салмоғини йўқотмайди, яъни, ядро аслаҳасини қисқартирган ҳолатда ҳам ядро қуролининг даҳшатини қўлдан бой бермаслик; дўстларимиз ва демократ иттифоқдошларимизни хотиржам қилиб, эҳтимолдан ҳоли бўлмаган маҳфий душманларимизни гангитиб, саросимага солмоқ; иложи бўлса умумий хавфсизлик қурилмаларини кучайтириш йўли билан ўз манфаатларимизни кўзламоқ; очиқ денгизда озодлигимизни сақлаб қолмоқ ва кенг қамровли иқтисодий манфаатларимизни ҳимоя қилиш; эркинликнинг асосий кафолати бўлмиш аъло даражада ривожланган технология ва кучларни таъминлаш».

Президент регионал таҳдидларга янада тезкорлик билан жавоб берувчи ва сон жиҳатидан қисқартирилган қуролли кучлар тарафдори. Клинтон «Б-2» оғир бомбардимон самолётини ишлаб чиқаришни тўхтатиб, капитал маблағларни («Фазовий Уруш» номи билан танилган) стратегик мудофаа ташаббуси дастурида антибаллистик ракеталар бўйича битим ҳудудларида чеклаштирилган ракета мудофаасига ўтказишни режалаштирмоқда. Клинтон музокаралар ва бошқа икки тарафлама фаолият орқали Амриқо ядро қуролларини қисқартирмоқчи.

ИЧКИ ИШЛАР КУН ТАРТИБИ

Амриқонинг иқтисодий асосини қайта қуришга тиришаётган Клинтоннинг саъй-ҳаракатлари мамлакат инфраструктураси (яъни, нақлиёт ва таълим-тарбия тизимлари)ни қайта қуриш орқали амриқоликлар учун янада кўпроқ иш жойлари яратиш, мудофаага сарфланаётган маблағларни ички эҳтиёжларга ўтказиш, шаҳарларни қайтадан жонлантириш, шахсий сармоя инвестицияларини рағбатлантириш ва экспорт ҳажмини кенгайтиришга қаратилган. Президент дастури ўртаҳол табақага қўйиладиган солиқлар оғирлигини енгиллаштириш, одамларни обод...ончиликдан баҳраманд бўлиш ва иш жойларига эришиш даражасини кўтаришга қаратилган замонавий фаровонлик системасини рағбатлантиради.

Президент Клинтон амриқоликларнинг соғлиқни сақлаш борасидаги интилишларига ҳамфикр. 60 миллионга яқин амриқоликлар талабларга жавоб бермайдиган тиббий суғуртага эга, баъзилари эса шундан ҳам маҳрум. Клинтон ҳар бир киши учун соғлиқни сақлаш соҳасидаги нарх-наволарни назорат остига олиб, маблағ ажратиш, суғурта дастурларини яхшилаш, соғлиқни сақлаш таъминоти стратегиясини қайта кўриб чиқиш ва соғлиқ-саломатликни сақлаш ва мустаҳкамлаш тадбирларига урғу беришни қамраб олган универсал тадбирларни таклиф этмоқда.

Инглиз тилидан мухтасар равишда Ҳамидулла Кароматов таржимаси.

(Охири. Боши ўтган сонларда).

БУ КЎҲНА ДУНЁ

ВОҚЕАЛАР·ХАБАРЛАР·ҲОДИСАЛАР

КИМ ЭНГ КЎП ТИЛЛА СОТАДИ?

Дунёда қайси мамлакат сотувга энг кўп тилла чиқаради? Буни ҳамма билишни истаса керак.

Аслини олганда олтин захираси энг кўп мамлакат Амриқо Қўшма Штатлари ҳисобланади. Унинг 8 минг 147 тонна олтини марказий базаларда сақланади. Кейинги ўринларни эса Швейцария ва Япония мамлакатлари эгаллашади.

Чет элда олтин сотишни «муқаддас сигирни соғиш» деб юритадилар. Ва бу сигирни соғишдан кўра, уни сақлаб қўйишни афзал кўришади. Шунга қарамай Канада энг кўп олтинни четга чиқарувчи мамлакат ҳисобланади. Йилига 30 тоннадан 50 тоннагача олтин сотувга чиқарилади.

Бироқ, яқинда олтин бозорида шов-шувга сабаб бўладиган бир воқеа бўлиб ўтди. Бельгия 200 тонна бу қимматбаҳо маҳсулотни бозорга олиб чиқди. Бу энди мамлакатнинг иқтисодий аҳволини яхшилаш учун қилинган вақтинчалик чора эди.

СУРИЯ ЎЗИБ КЕТДИ

Сурия Араб Республикасининг аҳолиси 2025 йилга бориб 34 миллион нафарни ташкил этади. Мамлакат статистика хизматининг Дамашқда эълон қилинган маълумотномасида аҳолишуносликка оид ана шу тахмин баён этилган. Ҳозирги статистика маълумотларига қараганда, мамлакат нуфусининг сўнгги йиллардаги табиий ўсиш кўрсаткичи 3,35 фоизга тенг бўлган. Бу соҳада Сурия йиллик табиий ўсиш даражаси 3 фоиз бўлган барча араб давлатларидан ўзиб кетди.

Маълумки, мамлакат тўла мустақилликка эришган 1960 йилда унинг аҳолиси 4 миллион 560 минг фуқародан иборат эди. Бугунги кунда биргина мамлакат пойтахтининг ўзида 2 миллиондан ортиқ аҳоли яшайди. 1992 йилги — сўнгги статистика маълумотларига кўра, ҳозир мамлакат 12,6 миллион нуфусга эга.

Яқинда АҚШ пойтахти Вашингтон шаҳрида Туркия ва Марказий Осиёдаги турк мамлакатларининг енгил саноат моллари маҳсулотлари кўргазмаси бўлиб ўтди. Унда Ўзбекистон давлати учун ҳам алоҳида бўлим ажратилди. Бу ерда жумҳуриятимиз ишлаб чиқариш корхоналарида тайёрланган миллий кийим-кечаклар, зеб-зийнатлар, турли газламалар кенг намойиш этилди.

Куни-кеча Амриқодаги жамоатчи мухбиримиз Жавдат Сайҳондан ана шу кўргазмани акс эттирган қуйидаги сувратларни олдик. Унда Ўзбекистон бўлими акс эттирилган.

АМРИҚОЧА ҚАСАМЁД

Билл Клинтон Оқ уйнинг хўжайини бўлишига ҳам оз кунлар қолди, аниқроғи 20 январда у Оқ уйда АҚШнинг 42-президенти сифатида иш бошлайди. Фақат ундан аввал «Мен тантанали қасамёд қиламанки...» йўсинида бошланувчи қатъий 35 сўздан иборат президент қасамёдини қабул этса бас. Кейин мазкур тадбирга боғлиқ президентлик расм-русмлари — қилинажак ишлар тўғрисида қисқача сўз, айтилади, ортидан парад, бал бошланади.

Аслида кўпчилик амриқоликлар дилига ўрнашиб қолган президентлик анъаналари неча йиллар давомида сайқал топди, шаклланди ва бугунги кунда ўз такомилига етди.

Амриқонинг биринчи президенти бўлмиш Вашингтон мамлакат конституциясига мувофиқ илк бор президентлик қасамёдини қабул этган. Ўшанда Библияга қўлини қўйиб «Худонинг ўзи қўлласин» дея қасамини якунлаган. Ўшандан бери деярли барча президентлар Библияни ўртага қўйиб қасам ичишади.

Бундан ташқари қилинажак ишлар тўғрисида қисқача нутқ сўзлаш анъанасини ҳам Вашингтон бошлаб берган. (Сўнг мушакбозлик ва бал ташкил этилган). Бироқ биринчи бўлиб ваъз айтиш маросимини расмий ўтказган президент Томас Жефферсон (1801 йилда) ҳисобланади.

1809 йили Жеймс Мэдисон президентлик қасамёдидан сўнг байрам паради ўтказишни биринчи бор расмийлаштирган ва бу ҳам президентлик анъанасининг ажралмас қисми бўлиб қолди.

1817 йилгача президентликнинг илк нутқи фақат ҳашаматли бинолар ичида сўзланарди. 1817 йилда эса Жеймс Монро бу тадбирни очиқ ҳавода ўтказиш одатини жорий этди. Бу ҳам президентлик анъанасини бойитди.

Аввалари қасамёд 4 март куни қабул қилинган. Сўнг 1933 йили конституцияга тузатиш киритилиб, бу тадбир 20 январда ўтказиладиган бўлди. Бу билан маъмуриятнинг «узоқ муддатли ўтиш даври» қисқартирилди.

Илк бор 20 январда қасамёд этиш 1937 йилда Франклин Делан Рузвельтга насиб этди.

Қасамёддан кейин бўладиган илк президентлик нутқини сўзлашда Уильям Генри Харрисонга етадигани бўлмаган. У ўз нутқида 8 мингта сўз ишлатиб, роппа-роса 2 соат маъруза қилган. Ўша куни маросимда совуқ шамол бўлишига қарамай Уильям Генри яланбош ҳолда Оқ уйдан Капитолия биносигача пиёда борган. Натижада қаттиқ шамоллаб қолган, ва бир ой ўтгач, зотилжам касаллиги сабаб оламдан ўтган.

Бундай маросимда биринчи бўлиб 1921 йили президент Уоррен Хардинг автомобилдан фойдаланган. Бу даврга қадар эса анъанага кўра Капитолия биносига файтонда борилган ва уни файтонда тарк этилган. Жимми Картер эса 1976 йилда Оқ уйга пиёда борган. Билл Клинтон Оқ уйга қандай борадн, буни яқин кунларда билиб оламиз.

Уэнди РОСС.
ЮСИА.

Нуқтаи назар

КЎЧКИ

Тақдир тақозоси мустақиллик билан ёнма-ён бозор иқтисодиётини ҳам етаклаб келди.

Шарқ халқлари, жумладан биз ўзбекларнинг бозорга кўникишимиз осон кечади, негаки, «қадим-қадимдан бу касб-корнинг этагини тутиб, тирикчилик қилганмиз», деб ўзимизни овутдик. Баҳолар қўйиб юборилганида ана шу муҳим томонга қаттиқ ишонганмиз. Бозорларда қаҳатчилик содир бўлмайди, истеъмол моллари ва савдо-сотиқ тўқнаш келиб қолмайди, деганмиз. Пайғамбаримиз савдогарчиликнинг нонини еган, боболаримиз жаҳон бозорларини қуллатишган. «Буюк ипак йўли» сарраҳасида умримиз ўтган ва ўтмоқда.

Баҳорда озиқ-овқат маҳсулотларининг навбатдаги қимматлашуви ва аҳолининг кам даромадли қисмининг ижтимоий муҳофазаланиши юзасидан Ўзбекистон Президенти навбатдаги Фармонга имзо чекаркан, рўй бериши мумкин бўлган қийинчиликларга батафсил тўхталгандилар. Ўзимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг қимматлашувига сабаб эса фурсатдан фойдаланиб, пештахталарни шип-шийдон қилиб кетадиган «ишбилармон» олғирлар. Бу тоифа нафс бандаларига миллий ғурур, халқ рисқ-насибаси ҳақда ваъз айтиб, чарчаганинг қолади...

«Бозор» — ишбилармон учун кони-фойда. Олдинлар қонун томонидан таъқиқланиб, чайқовчилик учун судланиши мумкин бўлган ишлар энди бошқача ном олди — «ишбилармонлик». Кечагина ҳуқуқ органлари ходимларидан қочиб (аксар ҳолларда «тил топишиб») фаолият кўрсатаётганлар бугун очиқ-ойдин пештахта олдига чиқдилар. Улар даврнинг энг илғор, «кўзир» қисмига қисқа фурсатда айланиб улгуришди.

Ҳазораспдаги ташкилотлардан бирида ҳисобчи бўлиб ишлайдиган танишим эътирофича, шунча йил беҳуда жон қийнаб, қоғозларга кўмилиб ўтирган экан. «Ишимни ташладим, (бош ҳисобчиликни!) ўзимни бозорга урдим. Олдинлари йилига барча даромадим, «чап»дан келадиганлари билан қўшилса, етмиш минг сўмга борарди. Энди-чи? Темир йўл вокзали биқинидаги бозорда кўпи билан тушгача ишлайман. Ҳар куни фақат соф фойда—ТУШУМ (изоҳ бизники: Р. Ҳ.) беш мингдан ошади. Бу миқдор маош учун бир ой корхонада сарғайиб ўтириш зарил кептими?»

Танишим тижоратчилик қилмайди, поездма-поезд шаҳар кезмайди, қоп-қоп юк кўтармайди. Ҳафтада бир марта вилоят марказига ташриф буюради. Таниши унга дўконга чиқарилиши керак бўлган турли саноат молларидан кўтара сотади. Унга ҳам фойда, олаётган «ишбилармон»га ҳам. Икки ўртада давлат томонидан маълум нарх белгиланиб, сотувга чиқарилиши шарт бўлган молни уч ҳисса ошиқ баҳога харид қилган бечорага қийин.

Булар ички бозордаги олғирликлар. Ташқи бозор, яъни бошқа давлатларга «ташриф» буюраётган ишбилармонларнинг фаолияти (даромади десак, ҳақмиз) қандай? Уларга осон — чўнтакда ҳисобсиз ақча, исталган шаҳар бир қадам. Мустақил давлатларнинг бозорларидаги нарх-наво уларга беш бармоқдек таниш. Бу ёқдан камёб молларни у ёққа ташишади, у ёқдан бозоргирларини бу ёққа. Кейин ихчам сарҳисоб қилинади. Йўл кирага фалон пул кетди. Божхона ходимларига фалон сўм берилди. Маҳсулотнинг у ёқда харид қилинган асл баҳоси фалонча. Барчаси чўтга киради ва ўша миқдор яна икки карра (уч, тўрт карра ҳам) кўпайтирилиб, мол пештахтага ташланади. Ёқса олинг, маъқул келмаса — ана, йўл очиқ! Олмай иложингиз йўқ. Дўконда бор эдики, олсангиз. Ҳаммаси қўлга — чайқовга чиқиб кетган. (Бу ўринда «чайқов» деган унутилган иборани беихтиёр ишлатиб юбордик, узр). Дўкон пештахталарида оилаларга рўйхат бўйича сотиладиган, белгиланган озиқ-овқат маҳсулотларидан бошқа ҳеч вақо йўқ...

Хонқа ноҳиясидаги Ал Хоразмий номли давлат хўжалиги раҳбари Машариф оға Собиров билан пахта мавсуми бошланаётган кезда суҳбатлашгандик. «Бозор иқтисодига ўтиш даври деҳқонга қийин бўлмоқда, — деди кўпни кўрган раҳбар. — У меҳнатига яраша ҳақ ололмаяпти. Масалан, деҳқон икки гектар майдонни пудратга олиб пахта эксин. Шу дала режадаги ҳосилни берсин ҳам. Етти тонна пахтани териб топшириш учун бутун оила икки ой далада ишлайди. Унга дастлабки қўл терими учун ҳар килосига икки-уч сўмдан — кўпи билан ўн беш минг сўм беришади. Йил ҳисобида яна шунча ололса, ўттиз минг даромад дегани. Бу бир йиллик меҳнатга бериладиган ҳақ. Шу миқдор пулни эса Ўрисия бозорига уч юз килограмм узум олиб бориб, кўтара сотиб келган одам бир ҳафтада ишлайди».

Укам ишлаб чиқариш практикаси даврида Ўрисияга боғимизда етиштирилган ҳосилнинг бир қисмини элтиб, сотиб келди. Икки юз кило узум ўн икки минг сўм даромад берди.

«Маҳсулотларнинг нархини паст баҳода ушлаб турсак, уларни давлатимиз ҳудудидан ташқарига ташиб кетишади. Ҳатто ҳамма ёққа темир устунлар ўрнатиб, сим тўр тортсакда, иложи йўқ, йўлини топишади», дегувчилар ҳақ бўлиб чиқишмоқда.

Ўтган йили республикамиздан ташқарига ташиб кетилаётган маҳсулотларни тўхтатиб қолиш учун давлат божхонаси тузилганди. Улар балки кўпгина чегара нуқталарида, ўз хизмат ўринларида ҳалол ишлашяпти. Халқнинг рисқ-рўзини ўзгаларга едирмоқчи бўлган муттаҳамларнинг йўлини тўсишаяпти. Неча-неча миллион сўмлик халқ рисқи яна дастурхонимизга қайтяпти. Бунинг учун раҳмат. Лекин, ҳамма вақт, ҳамма жойда шундаймикан? Ахир шоли курмаксиз бўлмайди...

«Ҳаммасининг томоғи бор, ошқозони бор, — дейди Рязанга бир ярим ойда етти марта қатнаб, узумфурушлик қилган ишбилармон. — Айтайлик, ҳар қутисида 40-50 килолик узумни Ҳазорасп темир йўл бекатида поездга чиқардингиз. Биз якка эмас, беш-ўн киши бир гуруҳ бўлиб кетамиз. Одам бошига барча юклар (ҳар кимда етти-саккиз қути узум) учун вагон мутасаддисига уч минг сўм берамиз. У жуда қулай ўрин топиб беради, бора боргунча чойингга қараб туради. Вилоятдан чиқаётганда божхона мелисалари вагонни бир карра «разведка» қилиб чиқишади. Бу ҳол Ўрисия чегарасида ҳам яна бир карра такрорланади. Поезддан юкларни туширгач, маҳаллий мелисалар яна йўл тўсишади. Уларнинг «инсофи» бор — одам бошига беш юзга розилар. Демак, тўрт юз кило узум кўпи билан ҳар килосига эллик икки — эллик беш сўмдан тушади. Уни бу ерда ўттиз беш—қирқ сўмдан оламиз. Бозорда эса бизнинг юмушимизни осон қиладиган «савобталаб» дўстлар кўп. Озарбайжон биродарларимиз ҳар килосига юз сўмдан нақд тўлаб, кўтара олиб қоладилар. «Бу «юк»дан бизга йигирма—йигирма беш минг қолади. Улар эса ҳар килосини икки юз атрофида сотиб, биздан икки ҳисса кўпроқ ишлаб оладилар...»

У етти марта қатнади. Бирор марта қўлга тушмади — «йўли»ни топди.

Бу «майда бизнес». «Йирик»лари юк машиналарини ёллаб, катта юк билан давлат чегараларини бузадиганлар. Ҳозир ўн тонна юкни Хоразмдан Ўрисиянинг энг яқин шаҳрига олиб бориш учун ишбилармонлар ҳожатбарор ҳайдовчиларга ўртача юз минг сўм йўл кира тўлашмоқда. Одатда бу «оғир юк»нинг эгаси бир киши эмас, олти-етти нафар «учарлар» бўладилар. Ва уларнинг ҳар бириси ўн кун ичида саксон минг сўм атрофида нақд пул ишлаб олишади.

«ЙИРИК» БИЗНЕСЧИНИНГ давлат чегарасидан қандай ўтиши билан қизиқсиндим. Ошкоралик замонасига раҳмат — бандалар қандай йўллар билан пул топаётганини сира яшириб ўтиришмайди. Буни фахр билан, мақтаниб гапирадилар. Давлат чегарасидан ўтиши осон.

Қорақалпоғистон Республикаси Элликқалъа ноҳиясидаги танишим: «Оддий пахта ёғини олиб кўринг. Давлат нархи йигирма сўм. Чайқовда эса эллик. Айрим «мойчи»лар бу даромадга ҳам рози эмаслар. Улар беш-ўн тонналаб пахта ёғини Қозоғистонга олиб бориб, килосини юз сўмдан пуллаб келадилар. Ноҳиямизнинг Қозоғистон билан чегарадош чўлларида минг йўл-сўқмоқ бор. Қайси бирини сақлаб улгурасан. Агарда ҳар қадамга бир мелиса қўйсанг-да...»

Ҳамқишлоғим ширкатлар янги ташкил қилинган пайтда бу касбга бош қўшган, кичик корхона очганди. Шу аснода арзон баҳога юк машинаси ҳам сотиб олди. Ўша пайти унинг йигирма минг сўмга юк машинаси харид қилганини эшитганлар кулишган: «Пулинг бор экан, енгил машина олиб, мазза қилиб юрмайсанми? Бошингга дардисар сотиб олиб»,

Энди эса у ҳар ойда МДҲнинг қайсидир давлатига ишбилармонларнинг юкини ташиб, юз минглаб маош ишламоқда. Унинг устидан кулганлар бугун лол, тирикчиликни қандай ўтказишни билмай сарсон...

«Волгограддан у ёғида ўрис шаҳарларига қараб кетаётган машиналар қаторини кўриб, одам ҳайратланасан. Машиналар турнақатор бўлиб кетадилар. Ҳар қадамда «ўзимизники». Ўн-ўн машина бир колонна бўлиб, манзилга йўл оламиз. Яхшиям, еримиз саховатли экан, халқимиз меҳнаткаш экан — агарда тоғни ташиганда ҳам адо бўларди. Бу юртники ҳеч адо бўлмайди...» Бу ҳамқишлоғимнинг айтганлари.

Давлат божхонаси ходимлари ҳам қараб ўтирмаяпти. қонунбузарларни ушлашяпти, молини мусодара қилишяпти. Лекин...

Хива шаҳар савдо тармоғида ишлайдиган танишим зорланди: «Бозорларда очиқ давлат молини ўн ҳисса сотаётган чайқовчининг олдига биров бориб, ҳужжат сўрамайди, лекин савдо ходими харидорнинг ҳақидан бир сўм уриб қолса, қозихонама-қозихона сарсон...»

Ана шунақа гаплар. Қачонлардир, «социалистик мулкни» талон тарож қилувчиларга қарши ички ишларнинг махсус бўлими бор эди. Социализм йўқ бўлиши билан, бўлимлар тугатилди, уларга бошқача ном қўйилди, Чайқовчиликка қарши Ўзбекистон Жиноят Мажмуасидаги модда чамамда бекор қилингани йўқ. Ҳеч ким бизда чайқовчиликни ривож топтиришга буйруқ бергани ҳам йўқ.

Пойтахтга кетаётганимда бир кекса аёл билан суҳбатлашиб қолдим. Ҳамроҳим куйинди, замондан миннатдор эканини айтди. Унда куйинишга «асос» бор: «Олдинлар бутун бир Ҳазорасп шаҳрида бор-йўғи тўртта олибсотар эдик. Энди эса олибсотарнинг сон-саноғи йўқ. Қани ёш бўлсанг, ишлайдиган замонлар келди...»

Ленин чайқовчиликни социализмнинг биринчи рақам душмани деган. Шу ўринда унга тан бермай иложимиз йўқ. Чунки, чайқовчилик нафақат социализм, балки ҳар қандай жамиятни емиришга қодир. Ироқ ўз мулкида чайқовчиларни қатлга буюрганида балки ҳақдир...

Биз ҳозирча «ўтиш даври» дея қараймиз. Лекин маълум бўлаяптики, агарда ишбилармонлик ниқобида кунаро томир отаётган чайқовчиликнинг пайи қирқилмас экан, бу «давр» анча чўзиладиган кўринади... Бир томондан бир ҳовуч ҳаромхўрларнинг халқни алдаб шилишаётгани норозилик кайфиятлари келтириб чиқармайди, деб кафолат бера оламизми?

Октябрь ойи бошларида вилоят ички ишлар бўлими Ҳазораспдаги чайқов бозорини тартибга солишга уриниб кўрди. Тўрт кунлик назорат ҳеч қандай натижа бермади. Кейин «Э, бор-эй!» дейилди...

Энди эса бу ердаги темир йўл станциясидан поездга одам чиқолмайди. Тартибсизлик авжида. Наҳотки бу ердаги чайқов бозорини бошқа жойга кўчириш имкони бўлмаса?!

Вилоят ҳокими буйруғи билан шолини йиғиб-териб олиш жабҳасига кирилиши биланоқ, барча гурунч оқлаш цехлари фаолияти тўхтатилди. Фақат аҳоли эҳтиёжи учун айрим кичик устахоналарга рухсат қилинди. Бу гурунчнинг вилоятдан ташқарига ташиб кетилмаслиги олдини олиш учун кўрилган чора эди. У маълум миқдорда ўзини оқлагандир. Аммо, ишбилармонлар бунинг ҳам антиқа йўлларини топишди. Энди шолининг ўзини нисбатан арзон нархда олиб кетиш бошланди. У ёқда — керакли манзилда шолини қайта ишлаш ва мўмай даромад кўриш мумкин.

Икки йил муқаддам мотоцикл сотиб олганида қарзга пул сўраган танишим яқинда салкам бир миллион сўмга иморат харид қилди. У нари-бериси бир йилдан буён дўкончилик қилмоқда...

Баҳор бошларида узоқ шаҳарларга бориб, сигарет (жуда арзимаган миқдорда) келтириб, фойда кўриб юрган содда қишлоқ йигитлари бугун ўн, юз мингни писанд қилмай қўйишган, улар энди миллионлардан гапиришмоқда. Поездда қоп ташиб юриш аллақачон жонларига теккан, энди беш—ўн тонналаб юкларни «гум» қилиб келишмоқда. Мазза-да. Йўл азобини тортиб юрмайди, божхоналарда сарғайиб турмайди. Юк топади, узоққа юрувчи ҳайдовчи топади. Юкни ортади, нарх келишилади. Борадиган манзил маълум. У тайёрада учиб бориб, машинасини кутиб олади, юкларни «эгалари»га топширади-ю, бир қоп пул билан ортига қайтади.

Шу тариқа халқнинг рисқ-рўзи бўлмиш минглаб тонна озиқ-овқат маҳсулотлари ўзга юртларга ташиб кетилмоқда. Аниғи, уни ўз қўлимиз билан элтиб бермоқдамиз. Эвазига у ёқдан бир қоп пулни ортмоқлаб қайтамиз. Ва шу пулга энди икки-уч ҳисса кўпроқ юкни «чегарадан оширишни» кўзлаймиз...

...ТАБИИЙ ОФАТЛАР ОРАСИДА шундай ҳалокатли ҳодиса борки, уни «кўчки» атайдилар. Баланд тоғ тепасидан қўзғалган бу офат бир ўрнидан қўзғалдими, уни тўхтатиш мушкул. Хом-хаёл. Фақат бу офатнинг олдини олиш, унинг катта миқёсда зарар етказмаслигини таъминлашга ҳаракат қилиш мумкин.

Чайқовчилик эса кўчкидан баттар, зўрроқ.

Рўзимбой ҲАСАН.

Бу ерга биринчи марта қадам ранжида қилган кишини бир зум саросима босади. Атрофдаги ғала-ғовур, шовқин уни эсанкиратиб қўйиши турган гап. Аммо юзлаб хотин-қизларнинг кун бўйи оёқда тик туриб «жавлон уриши»ни ўйласангиз, улар шаънига тасанно айтишдан бошқа иложингиз қолмайди.

Марзия Турсунова ўша юзларнинг бири. У Шаҳрисабз ип-йигирув фабрикасининг ипак ўраш цехида ишлайди. Унинг ишидан ёки маошидан нолиганини ҳеч ким эслолмайди. Мураббийлари, раҳбарлар у ҳақда илиқ сўзлар айтишди. Марзияни суратга олишимизга ҳам мана шу асос бўлди.

Суратчи: Муҳаммад АМИН.

Долзарб мавзу

УЙЛИК БЎЛГАН УЙЛИЛАР

Елкамиздан тоғ ағдарилгандай бўлди. Илгари йўл-йўриғини тополмай юргандик. Марҳамат қилинди. Ўзбекистон Президентининг Фармонига биноан фуқаролар уйларини хусусийлаштириб олдилар. Ҳовли-жойингнинг инон-ихтиёри ўзингда бўлгани яхши-да. Ёқмаса, торлик қилса сотасан ёки маъқул тушганига харидор бўласан. Ана шу мурувватнинг натижаси қандай? Ундан эл-юрт розими? Чилонзор ноҳиясининг Давлат уй-жой фондини хусусийлаштириш 2-марказида бу қандай амалга оширилди? Инспектор Людмила Судаленко билан шу ҳақда суҳбатлашиб ўтирибмиз:

— Ишни муддатидан илгари якунладик, десак хато қилмаймиз. Чунки ўтган йил декабрь ойининг иккинчи ярмига келиб ариза берувчилар, ҳужжат топширувчилар кескин камайди. Буни мен нокамтарлик бўлсаям хусусийлаштирадиганлар озлигига эмас, тезкор ишлаганимизга йўяман.

— Уч ойдан бери уйимиз-жойимиз ҳам шу ер. Ҳар доимгидек бошланишида қийналдик. Арзимас нарсаларниям сўровчилар кўп эди. Кейин-кейин ҳаммаси изга тушди, — дея суҳбатга аралашди катта инспектор Матлуба Тошхўжаева. — Колаверса, бунда уйни хусусийлаштириш мақсадидаги фуқаролар учун маълумот берадиган хизматни аниқ йўлга қўйилишиям қўл келди.

Инсоннинг феълида бор. Бировдан яхшилик кўрса, хурсанд бўлади. Дилидагини тилига чиқаради. Ўшандан-да, бир оғиз илиқ сўз ҳурмати, юмушни осонлаштиргани ҳурмати бу марказда бўлганлар қалб сўзларини қоғозда қолдирдилар.

«Чилонзор тумани ҳокимига! Ходимингиз Л. Судоленко оқил инсон экан. Ҳурматимни жойига қўйди. Раҳмат...

20 «д» мавзе 13-уй, 30-хонадонда яшовчи С. Орипов».

Юқорида айтганимиздек яхшиликка мойил яшаймиз. Йўқса мана бу дил сўзлариям битилмас эди.

«Бизга маданиятли хизмат кўрсатган Матлуба Тошхўжаева, Людмила Судоленко, К. Эргашева, С. Аъзамов, Л. Прокофьеваларга раҳмат айтамиз. Уйимизни хусусийлаштирилишининг тез бўлишидаги уларнинг хизматларини қадрлаймиз. Хонадонимиз эшиги уларга ҳамиша очиқ.

Фарида Йўлдошева, қаҳрамон она. Жами 30 имзо».

Нимаям дердик. Демакки, бу ишдан халқ розими, кўзланилган натижага эришилибди. Гапнинг лўндасиям шу-да.

Қурбон АЛИ,
«Туркистон» мухбири.

Ҳокимлар фармойиши билан

КИМГА ТЎЙ, КИМГА...

ВАЗИРЛАР Маҳкамасининг 1992 йил 18 декабрдаги шошилинчномасига, вилоят ҳокимининг топшириғига асосан кўпчилик аҳолининг норозилигини эътиборга олиб, Денов тумани ҳокими махсус фармойиш эълон қилди. Унда Республика, вилоят, туман ва шаҳар саноат корхоналарида ишлаб чиқариладиган озиқ-овқат ва ноозиқ овқат маҳсулотларини, шунингдек, халқ истеъмоли молларини тижорат, хусусий савдо дўконларида, кооператив дўконларда кичик ва қўшма корхоналарда сотиш қатъиян ман қилинди. Ва Денов тумани ҳокимиятига қарашли масъул ташкилотлар, қўмиталарга фармойишни тўла бажариш учун чора-тадбирларни белгилаш топширилди.

Бу фармойишдан Денов аҳолиси хурсанд. Лекин отадан олиб болага, боладан олиб отага нарса сотаётган айрим «уддабурро» тижоратчилар-у, олиб-сотарлар кўп хафа бўлишди ва сўна чаққан туядай югургилаб қолишди. Деновнинг заҳматкаш аҳолиси эса, бу адолатли фармойишни кўпдан кутаётган эди.

(Ўз мухбиримиз).

ИШ СОАТИ ЎЗГАРТИРИЛДИ

Фарғона вилоятида қишки вақтга амал қилина бошланди. Эндиликда вилоят, шаҳар, туман идоралари ва бошқа муассасалар кундалик иш фаолиятларини ҳар доимгидан бир соат кеч, яъни соат 9 да бошлаб, бир соат кеч тугатадилар. Бу ҳақда Фарғона вилояти ҳокими фармойиш берди.

Хотира

БОЛАЛАР ДУНЁСИНИНГ СОҲИБИ

Ўз ҳаётини болалар таълим-тарбиясига, уларда инсоний фазилатлар пайдо қилишга, она-Ватан ва меҳрибон халққа нисбатан меҳр-муҳаббат уйғотишга бағишлаган педагог ва адиблар кам эмас. Оқилхон Шарофиддинов, Зафар Диёр, Восит Саъдулла, Қудрат Ҳикмат, Ҳайриддин Салоҳ, Аъзам Мираҳмедовлар шулар жумласидандир.

Камтарин, ғайрат ва шижоатли, болажон Аъзам Мираҳмедов 1917 йилнинг декабрь ойида таваллуд топди. Аъзам ака 10-синфни муваффақиятли тугатиб, 1940 йили Тошкент Давлат педагогика олий билимгоҳининг ўзбек тили ва адабиёти факультетида таҳсил ола бошлади. Олий билимгоҳни тугатгач, Хоразм вилоятига йўлланма олиб, Урганч педагогика институтида аввал ўқитувчилик қилди ва орадан кўп вақт ўтмай Урганч шаҳар халқ маорифи бўлимига мудир этиб тайинланди.

Аъзам аканинг Хоразм воҳасидаги ҳаёти педагогика илмини ривожлантириш, маърифат тарқатишга эътиборни кучайтириш, маърифатчиларнинг билим даражасини ошириш, келажак авлодимизни ҳар томонлама баркамол кишилар қилиб тайёрлаш масалаларига бағишлади.

Аъзам ака Тошкентга қайтгач, Ўзбекистон радиоэшиттириш қўмитасида аввал катта муҳаррир, кейинчалик бош муҳаррир, «Ленин учқуни» (ҳозирги «Тонг юлдузи») газетасида бўлим мудири лавозимларида меҳнат қилди. Шу йилларда катта-кичик ҳикоя ва лавҳалар ижод эта бошлади. Ижоди аввал радиоэшиттиришларида, сўнгра республика газета ва журналлари саҳифаларида чоп этила бошлади. Булар орасида «Икки ўртоқ дарди», «Дурдона», «Раимжон сўз берди», «Чин ўртоқ», «Сутчи ота» сингари ҳикоя ва очерклари бор эди. Аъзам ака яратган эртак, ҳикоя ва очеркларида республикамиз болалар ҳаётининг турли-туман томонлари, хулқ-одоб, ўқишда намуна бўлмоқ, катталарга ёрдам қўлини чўзиш, дам олишнинг гашти, одамларга ҳурмат ва эҳтиром сингари турли жиҳатлар қамраб олинар, инсон тақдири, унинг бахт-саодати, қадр-қиммати адибнинг диққат марказида турарди. Шунингдек, ҳаётимизга доғ бўлиб тушадиган, инсонлар дилиға озор берадиган, уларни ранжитадиган айрим лаганбардорлар, ғийбатчилар ва фисқи-фасодчилар ёзувчининг қаламида нафрат билан тилга олинарди.

Изланувчан, кузатувчан, ўз ижодига талабчан Аъзам ака учун бу давр жуда ажойиб сермаҳсул ва муҳим йиллар бўлди. Натижада унинг қаламига мансуб бадиий асарларнинг кўлами кенгайди. «Қўлигул киши», «Порлоқ йўл», «Пушаймон», «Ўкинч», «Ҳукумшилар» сингари янги-янги ҳикоя, очерклари ўқувчилар эътиборига ҳавола этилди. Шунингдек, «Қудрат», «Садоқат ва Жийрон» сингари қиссаларни яратди.

Бу ўринда шуни таъкидлаш керакки, мазкур ижод маҳсулларини ёзиш жараёнида Аъзам ака мактаб билан алоқани узмади. Ўқитувчи ва ўқувчилар жамоаси билан ҳамиша ҳамнафас бўлди. 1956-1960 йиллар мобайнида у киши Ўзбекистон Маориф вазирлигида мактаблар инспектори вазифасини ўтади. 1960 йилдан умрининг охирига қадар (1969) Ғафур Ғулом номидаги бадиий адабиёт нашриётида бўлим мудири бўлиб хизмат қилди.

Аъзам ака Мираҳмедовнинг энг яхши фазилатларидан яна бири дўстлари, ҳамкасблари ва қадрдонларига иложи бор қадар меҳрибонлик кўзи билан қараб, қўлидан келган хизматини ҳеч кимдан аямасди. Мен Аъзам ака билан 1951-1953 йилларда радио қўмитада бирга хизмат қилдим. У киши мени ҳам ижод сари йўллардилар. Биз кўпинча бирга бўлардик. Аъзам аканинг маслаҳатлари билан ёзилган «Икки дўст», «Ким катта?», «Калб сўзлари ёзилган мактуб» сингари ҳикоялар менинг ҳам ижод маҳсулим бўлиб қолди.

Аъзам ака ижодларининг энг яхши намуналаридан бири ҳисобланган «Қудрат» қиссасини китобхонлар ҳозиргача мамнуният билан тилга олишади. Бу қиссада ижобий характерлар салбий характерлар билан тез-тез тўқнашадилар. Бу тўқнашувлар ҳар сафар ҳам яхшиликнинг ёмонлик устидан, тўғриликнинг қинғирлик устидан ғалабаси билан тугайвермайди. Фикрлар кураши, ғийбатчилик, ичиқоралик — кўролмаслик, амалпарастлик, сурбетлик каби иллатларнинг ғоятда яшовчанлиги, бизнинг ҳозирги гулгун замонамизда ҳам ана шундай шахсларнинг аҳён-аҳёнда учраб туриши асарда Ғойибжонов, Ғуломов, Ваққосов, Ҳайдаров, Қулхўжаев образларида ишончли равишда тасвирланган.

Адиб қисса тили устида кунт ва чидам билан ишлади. Ўзбек адабий тилининг кенг имкониятларидан фойдаланиш натижасида унинг ижод маҳсуллари ўқимишли, таъсирчан бўлди. Адиб халқ оғзаки ижоди намуналари, айниқса, мақоллардан ўринли ва унумли фойдаланили ва шу йўсин характер, манзараларнинг ёркин унутилмас бўлишига эришган.

Дўстимиз, ҳамкасбимиз, биродаримизнинг хотираси доим дилимизда сақланади.

Муҳсин АЛИЕВ,
фалсафа фанлари доктори, профессор.

Ҳамза номидаги Давлат мукофотига номзодлар

Қонли йўргаклар нидоси

ДАРВОҚЕ, йўргаклар одатда топ-тоза, оппоқ бўлади. Уларга ҳаётда яшаш, яратиш, боқийликни бино этиш учун бу ёруғ оламга келган масъум, ғунчадек пок гўдаклар йўргакланади. Бу йўргаклар ишонч йўргакларидир. Инсон фоний дунёга қандай соф, мусаффо ҳолда келса, боқий дунёга рихлат қилганда ҳам шундай мусаффо йўргакларда узатиб қўйилади...

Аммо... Сўнгги 70—80 йил давомида юрт бошига тушган не-не кулфату жафолар халқимизнинг гули бўлган минглаб, миллионлаб фидойиларини қонли кафанларга ботирмади, дейсиз. Истеъдодли журналист Абдурашид Нормуродовнинг «Ўзбекистон» нашриётида чоп этилган «Қонли йўргаклар» номли китоби шу фожиалардан бири — афғон уруши муаммоларига бағишланган.

Асар муаллифи оиласи — оддий жафокаш оила мусибати тасвири билан бошланади. Ота — Улуғ Ватан уруши ногирони касалхонада. Қон босими ошиб кетган. Отанинг касалига ҳарбий хизматдаги ўғли, афғон уруши қатнашчиси Воҳиджоннинг «портладим, госпиталда ётибман» деган мазмундаги қисматдош хати сабаб. Шу пайт она ҳам касалхонага тушиб қолади. Сабаби пахта даласи устидан «ёмон айрпилан учиб» ўтган. Шундан бери турса-юрса ранги оқариб, боши айланаверадиган бўлиб қолган. Дўхтирлар оққанд касалига чалинган дея даволаниш учун Тошкентга жўнатдилар.

Дарвоқе, оиладаги учта тақдир фожиаси жамият фожиасидир. Бу учта қисмат бир-бирига боғлиқ, кўринмас иплар билан боғланган. Улуғ Ватан уруши миллионлаб ота-онани фарзанддан, фарзандларни ота-онадан, не-не сулув келинчакларни суйган ёридан, сингилу укаларни акадан жудо қилди. Ҳали қалб жароҳатлари тузукроқ битмай туриб пахта яккаҳокимлиги учун бошланган кураш не-не ажойиб инсонлар умрига, орзу-умидларига завол бўлмади, дейсиз... Бу йўлда энг «халқпарвар» ҳисобланган қурилма раҳбарлари қабиҳ ёвузликлардан ҳам — ўз халқи устига амриқоликлар Вьетнам урушида қўллаган турли заҳарли пестицидларни ишлатишдан ҳам қайтмадилар. Ҳукмдорларнинг калласига келиб қолган пинҳона режа туфайли «лўп» этиб тинчлик замонида рўй берган «афғон» фожиаси дард устига чипқон бўлди.

Хуллас, октябрь инқилобидан сўнгги тарихимизга назар ташласак, ҳар бир давр қонли сўқмоқлардан иборатдир. Булар барчаси миллион-миллион тақдирлар фожиасидир. Санаш осон. Миллион-миллион рақамлар оғизнинг бир четидан осонгина чиқиб кетаверади. Рақамлар тилсиз... Бироқ, ҳар бир рақамнинг ортида умр деган неъмат, ҳаётда бир марта насиб этадиган ИНСОН деган буюк қисмат турибдики, уларнинг ҳар бирининг ўз қалби, ўз дарди, орзу-умидлари бор. Уларнинг қалб дафтарларини варақламасдан туриб фожеликнинг туб моҳиятини очиш мумкин эмас.

Ёш муаллиф китобда ана шу ишга, яъни рақамлар орқасига яширинган инсон қалби, унинг дард-аламлари, фожиаларини очишга жазм қилган. Китобда жуда кўп хотиралар тилга киради. Бу хотиралар ўн гулидан бир гули ҳам очилишга улгурмаган йигитларнинг ўзи ва ўзи каби қисматдош, ногирон дўстлари, пажмурда гавдаси темур тобутларга жо бўлган минглаб юртдошлари хотирасини ҳам ўзида мужассамлаштиргандир.

Бу хотиралар собиқ СССРнинг турли ҳудудларида истиқомат қилувчи турли миллат вакиллари томонидан ҳикоя қилинади. Бироқ уларнинг барчаси учун муштарак бир хусусият мавжуд. Бу энг аввало урушнинг бутун даҳшати, бутун фожиасини фош этиш бўлса, иккинчидан, қалб фарёди, ададсиз дард-аламга тўлиқлигидир. Ҳа, ҳар бир хотирада иккита фожиа мавжуд. Бири хотира сўзловчининг битмас-туганмас қалб жароҳати бўлса, иккинчиси афғон юртида шаҳид кетган дўстларининг аянчли қисматларидир. Асардаги аксарият ҳикоя қилувчилар олтмишинчи йилларда туғилган ёшлардир. Ҳали тузукроқ яшаб, ҳаёт деган неъматдан тузукроқ татиб улгурмаган, бирон-бир тажрибага эга бўлмаган бу ёшларнинг уруш деган даҳшатли ўпқон оловида шафқатсиз қоврилишидан даҳшатга тушасиз.

Китобдаги аксарият ҳикоя қилувчилар афғон уруши ногиронларидир. Улар урушнинг бутун фожиаларини ўз бошларидан кечиришган. Даҳшатли ҳолатларда, тириклик билан ўлим бир қадам бўлиб турган паллада инсон қандай ҳолатга тушади, қалбидан қандай ўй-хаёллар кечади — булар барисини ўз қисматларида синаб кўришган.

«Ҳозир ҳам қишлоқда қора соқолли, чопон кийган боболарни кўрсам қўрқиб кетаман. Худди чопони остида автомати бордай туюлаверади...», деб ҳикоясини якунлайди қашқадарёлик Б. Маматов. **«Аммо уни эслаганимда оппоқ тишлари ва кўзлари туни билан ёнимга келаверади...»** дея эслайди бир афғон жангчисини отиб ўлдирган тошкентлик Ф. Расулов.

«Чап қўли йўқ эди. Ўрни қорайиб кетган. Елкасидан пастининг гўштлари шилиб олингандай, суяги қолганди. Ичак-чавоқлари ёнида ётар, бармоқлари эса бош томонига териб қўйилганди.

У йўлнинг ёнига кўмилган минага дуч келганди. Энди йигирма бир ёшга тўлганди. Туғилгани куни бўлганлиги учун орқада қолганди. Ҳеч биримиз нима сабабдан у бу кун ҳалок бўлганлигига жавоб топа олмадик. Йигирма бир ёшини кечки пайт нишонлаш учун тайёргарлик қилинган эди. Марҳум бизнинг постдан сув олиб келиш учун челак кўтариб чиққан экан...» Бу Тошкентлик Миша Кликов фожиаси ҳақидаги хотира. Асардаги ҳар бир хотира шу таҳлид фожеликлар билан тўлиқ.

Ёвузлик ёвузлик туғдиради, деган нақл бор. Китобдаги баъзи хотираларда афғонларга асир тушган жангчилар қисмати ҳикоя қилинади. Уларнинг шафқатсизларча азоб-уқубатларга дучор этилиши китобхонда оғир таассурот қолдиради. Бир томондан айбсиз айбдор бўлган йигитларга ачинсанг, иккинчи томондан ўз ватани озодлиги учун курашаётган жасур халқ қасоскорларини ҳам кечиргинг келади, киши. Охир-оқибатда эса на ўз халқи, на бошқа халқ тақдирини ўйламай бу диёрга аскар киритганларга лаънатлар ўқийсан.

Мана шундай эпизодлардан бири асирликда тасодиф туфайли омон қолган гулистонлик аскар йигитнинг «Қулоқларини чайнаб туфлаб ташлади...» деб номланувчи хотирасидир. Ҳикоя характерли бўлганлиги учун ундан парча келтирамиз: «...Ораларидан энг улкани ёнимизга келиб, мендан икки киши нарида ётган аскарга «бачо кофур, бачо кофур» деб пичоғини ўйнатди-да, жилмайиб энгашди. Ҳаммамизнинг кўзларимиз унинг қўл ҳаракатига михланиб қолганди... Узун, ўткир пичоқ қулоқларини устида, ўзи эса қулоқнинг бир четидан ушлаб, худди баргни кесаётгандай қирқиб олди... Бир вақти қарасам қутирлатиб чайнамоқда. Қўрққанимдан даҳшат ва ҳайратдан кўзларим бақрайиб унга тикилиб қолибман. Ҳар чайнаганда оғзида қон кўпиради. Худди оғзи қон бўрига ўхшайди. Лабларидан қон оқиб, иякларидан ерга томди. Кейин юзини худди нордон довучча егандай буриштириб туфлаб ташлади. Қулоқ майда-майда бўлакларга бўлиниб ерга тўпиллаб тушди. Кўзларини қисиб одам қонидан ҳузур қилгандай керишди».

Бу сатрларни ўқиганда одам боласининг шу қадар ваҳшийлашиб кетишидан даҳшатга тушасан.

Бу китоб шунчаки хотиралар йиғиндиси эмас. Унинг ҳар бир ҳикоясида ўзига хос бўлган руҳий олам, характер мавжуд. Китобни ўқир экансиз ҳар бир ҳикояда шу характернинг у ёки бу қиррасини кўргандай бўласиз. Асар қаҳрамонларининг баъзи бирлари йўқ қўлларининг кафти қичишгандай туюлиб излаб қолишса, баъзилари кесиб ташланган оёқлари билан югуриб юргандай ҳолатларни бошидан кечиришади. Баъзилари эса тенгдош ўртоқлари билан ўйнаб-кулгиси келади-ю, бироқ улардан анча улғайиб қолганликларини сезиб, дарҳол зерика бошлашларидан шикоят қилишади. Булар ҳам уруш даҳшатларидан қолган ўзига хос фожеали эпизодлардир.

Китобни ўқир эканмиз, собиқ совет аскарлари билан айрим зобитлар ўртасидаги шафқатсиз муносабатларнинг гувоҳи бўламиз. «Кусок» деб сўккани учун ўз командирини отиб ташлаган пропиршчик, эҳтиётсизлик оқибатида ҳалок бўлган жангчини душман ўқидан ўлди деб рапорт ёзиб раҳматнома олган командирлар, душман билан ўқдори орқали савдо-сотиқ қилиб бойлик орттиришга ҳаракат қилган зобиту аскарлар, уруш майдонида ҳарбий машқ ўтказишни кўнгли тусаб қанча талофатга йўл қўйган генераллар — булар барчаси кино лентасидай лип-лип ўтаверади.

Мана шундай воқеалардан бири урушнинг охирги кунларида, Афғонистон ҳудудини тарк этаётган паллада мина портлашидан ҳалок бўлган (тўғрироғи ўз ички ғанимлари томонидан атайлаб ўлдирилган) майор Владимир Каракишьян мактубларидир. Бу мактублар шунчаки соғинч саломлари эмас. Улар фош қилувчи қудратга эга. У афғон тупроғидаги ноҳақ тўкилаётган қонлар, совет аскар ва зобитлари ўртасидаги бузғунчиликлару тартибсизликлар, қинғирликлар, орден ва медаллар билан мукофотлашдаги риёкорлигу порахўрликлар ҳақида ҳикоя қилувчи ҳужжатлардир. Бу каби разилликларга кўнмаган ва унга қарши курашган майор охир-оқибатда сирли ўлим топади. Бу фактнинг ўзиёқ қўшиқларда куйланган енгилмас, чинакам темир интизомли ва халқпарвар, байналмилал деб кўкларга кўтарилган собиқ совет армиясининг ички бузилишларини яққол кўрсатиб туради.

Ҳа, китоб фош қилувчи хусусиятга эга. У нафақат афғон уруши фожиаларини, айни чоғда тоталитар режим асосига бунёд этилган социалистик жамият кирдикорларини ҳам фош этади.

Тоталитар тузум кишанлари парчаланди. Халқимизнинг асрий орзуси бўлган истиқлол шабадалари эса бошлади. Шундай бир даврда эски тузум асоратлари сифатида собиқ СССРнинг турли бурчакларида уруш оловлари ёнмоқда. Азалдан тинчликсевар бўлган ўзбек халқи эса эришилган мустақилликни мустаҳкамлаш учун елкама-елка бўлиб мақсад сари интилмоқда.

Истеъдодли журналист А. Нормуродовнинг «Қонли йўргаклар» китоби ҳам истиқлол йўлида курашаётган халқимиз орзу-истакларига ғоят ҳамоҳангдир. Китобнинг маърифий-эстетик қиммати ҳам ана шунда.

Самиғжон АШИРБОЕВ,
филология фанлари доктори, профессор.
Қурдош ҚАҲРАМОНОВ,
филология фанлари номзоди.

Санъат

Ўзбекнинг ўз операси бўлади

Мухтор АШРАФИЙ номи мусиқа ихлосмандларига яхши таниш. У яратган куй ва қўшиқлар санъатга чанқоқ кўнгилларга олам-олам завқ-шавқ бағишлаб келмоқда. Яқинда Ҳамза номидаги Ўзбекистон Давлат мукофоти, халқаро Жамол Абдул Носир ва Неру мукофотларининг соҳиби улуғ композитор Мухтор Ашрафийнинг 80 йиллик тўйи Ўзбекистонда кенг нишонланди. Жумладан Тошкентдаги Алишер Навоий номли катта академик театрида шул сана муносабати билан катта тантана бўлиб ўтди. Биз фурсатдан фойдаланиб, концертнинг мусиқа раҳбари, театр бош дирижёри Ҳамид Шамсиддиновни суҳбатга тортдик.

— Ҳамид ака, Мухтор Ашрафийдек устоз санъаткорнинг шогирдларидан бири экансиз...

— Ҳа, бундан жуда фахрланаман. 1962 йили консерваториянинг ўзбек чолғу куйлари куллиётини тугатгач, 1963 йили шу даргоҳнинг опера-симфоник дирижёрлиги ихтисослиги бўйича профессор Мухтор Ашрафий синфига қабул қилиндим. Устоз билан ҳамкорликда ўтган ўша йиллар ҳаётимда ёрқин из қолдирди. У киши аввало инсоний фазилатлари билан барчамизнинг ҳурматимизни қозонган эди. Ўз фикрида собитлиги, талабчанлиги, серғайратлилиги билан бизни мустақил фикрлаш ва ижод этишга, изланувчанликка ўргатарди. Ҳатто талабалик чоғимиздаёқ мустақил концертлар билан чиқишга даъват этарди. Аниқ эсимда, 3-курс талабаси эдим. Тожикистон симфоник оркестри билан чиқишимга тўғри келиб қолди. Биринчи изланишларим маҳсули Мушелнинг фортепиано ва оркестр учун концерти, Дворжакнинг 9-симфониясини саҳнага олиб чиқдим. Домла менинг илк мустақил ишимдан қониқиш ҳосил қилдилар шекилли, ижодий фаолиятимга оқ йўл тиладилар.

— Бундай қутлуғ даргоҳнинг улкан ижодий жамоасига раҳбарлик қилиш ҳам осон иш эмас...

— Тўғри, аввалambор, ижодий жамоамиз катта. Кейин ўзингиз биласиз, санъат аҳлининг кўнгли ҳам, диди ҳам нозик бўлади. Жамоамиз аъзоларининг ҳар бири ўзгача бир олам. Улар билан тил топишиб ишлай билиш ҳам масъулиятли вазифа.

— Мазкур кечага тайёргарлик жараёни осонлик билан кечмаган бўлса керак?

— Шундай буюк инсон руҳини шод этмоққа ният этган инсонлар қаторида менгаям ишонч билдирилганидан ҳам қувондим, ҳам ҳаяжонландим. Негаки, бу концерт менинг назаримда, одатдагилардан бошқачароқ бўлиши керак эди. Концерт дастурини Ашрафийнинг асарларидан туздик, ижро сифатига кўпроқ аҳамият беришга ҳаракат қилдик. Кечага С. Қобулова, И. Шаломаев, С. Беньяминов, И. Ҳошимов каби таниқли санъаткорларни, шунингдек бир неча таниқли ижодий жамоаларни жалб этдик. Шуни таъкидлаб ўтиш жоизки, бу жамоаларнинг дирижёрлари асосан устоз мактабини ўтаган санъаткорлардан. Концертнинг қандай ўтганини эса мухлисларимиз баҳолагани маъқул.

— Маълумки, Ашрафийнинг «Дилором» операси биринчи маротаба 1958 йилда муаллиф Г. Измайлова, Э. Юнгвальд—Хилькевичлар ҳамкорлигида саҳнага чиққан эди. Бир йилдан кейин Москвада бўлиб ўтган ўзбек адабиёти ва санъати декадаси ҳам Иттифоқ катта театрида шу асар билан очилди. Жумладан, «Правда»нинг 1959 йил 15 февраль сонида С. Аксюк шундай ёзади: «Спектакл катта қизиқиш билан кўрилди, унда ёрқин томошабин саҳналар кўп... Операнинг мусиқавий тили мураккаб эмас, унинг асосида симфонизм усуллари билан ривожлантирилган халқ ашулачилиги ётади».

Ўша спектаклларда асосий ролларни халқ артистлари С. Қобулова, С. Ярашев, К. Зокиров, Н. Ҳошимов, Д. Низомхўжаев каби санъат усталари ижро этгандилар. Орадан шунча йиллар ўтди. Ниҳоят, «Дилором»нинг иккинчи премьераси мухлисларга ҳавола этилди...

— Ҳа, «Дилором»нинг иккинчи премьераси М. Ашрафийнинг 80 йиллик таваллудига бағишланди. Ижро эстафетасини кейинги авлод вакиллари қўлга олдилар. Дилором ролини муваффақият билан ижро этган ёш хонанда Муяссар Раззоқова ва Моний ролидаги Мансур Хуррамовни мухлислар яхши кутиб олишди.

— Моддий жиҳатдан қийналмаяпсизларми? Негаки ҳозир театрга мухлислар аввалгидек оқиб келмаётган пайтда...

— Ҳозир ҳамма нарсани пул билан ўлчайдиган замонда яшаяпмиз. Ҳатто битта чироқни ёниб туришиям фалон пул. У ёғини ўйлаб кўраверинг. Оддийгина саҳна безатишнинг ўзига қанча маблағ кетади. Қийналяпмиз. Лекин имконият излаяпмиз. Қанча яхши асарлар саҳналаштирсак, шунча мухлисларимиз кўпаяди. Шул боис ҳам халқимиз севиб ардоқлайдиган тарихий асарларга мурожаат қиляпмиз. Репертуаримизда П. Чайковский, Ж. Верди, Ж. Бизе каби жаҳон мусиқа мумтозларининг дурдона асарлари билан бир қаторда М. Ашрафийнинг «Севги тумори», М. Вафоевнинг «Умар Ҳайём», У. Хожибековнинг «Кўр ўғли», Т. Қурбоновнинг «Широқ» каби асарлари ўрин олган.

— Ҳозирги кунда бизга опера керакми деган гаплар тез-тез қулоққа чалиниб турибди. Бунга сизнинг муносабатингиз?

— Мақомлар, халқ яратган куй-қўшиқлар — бебаҳо ҳазина. Лекин ҳозирги даврда мусиқа маданиятимиз фақат шулар билан чекланиб қолмайди. Қолаверса, М. Ашрафий, Т. Содиқов, С. Юдаков каби устоз санъаткорларимиз пойдеворини қўйиб кетган бу санъатни йўқ қилишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Аксинча, биз мустақил бўлганлигимиз учун ҳам ўзбек халқининг ўз операси бўлиши керак. Опера том маънода халқ мулкига айланиши учун эса уни миллийлаштириш зарур.

Ирода ДАДАЖОНОВА,
Тошкент Давлат консерваторияси толибаси.

ТАҲРИРИЯТДАН: оддий мулоқот баҳона айтилган юқоридаги мулоҳазалар балки баъзиларда эътироз ҳам уйғотар. Бу табиий. Тўғриси, шу вақтгача операга — Оврўподан кириб келган «шамол» деб қараб келингани ҳам сир эмас. Бу қанчалик тўғри, нотўғрилиги ҳақида бугун баҳслашиш шартмас. У ёғи алоҳида мавзу. Хуллас, қадрли муштарийлар, сиз бу ҳақда не дейсиз? Ўзбекнинг ўз операси бўладими ё?..

Ранг-баранг олам

МЎЙЛОВДОР КАЛЬЯН

● 65 ЁШЛИ Кальян Рам Сейн дунёда энг узун мўйлов соҳиби ҳисобланади. Унинг чап мўйлови 1,62 метр, ўнг мўйлови эса 1,69 метр бўлиб, мўйловларининг умумий узунлиги 3,31 метрни ташкил этади. У мўйловларини қулоқларининг олдига турмаклаб юради. Шундай қилиб Кальян номи Гиннеснинг «Рекордлар китоби»га тиркалишига юз фоиз ҳақли. Кальяндан аввал мўйловдорлик бўйича рекорд швециялик бир кишига тааллуқли эди. Унинг мўйловлари умумий ҳисобда 2 метру 85 сантиметр узунликда бўлган.

Кальян Рам Сейн ўзи сартарош. Шунинг учун ҳам мўйловларини жуда парваришлайди. Ҳар куни эринмай тараб, турмаклайди. Бунга икки соат вақт сарфлайди. «Ҳар куни икки марта махсус ўсимлик ёғи билан мойлайман», — дейди Кальяннинг ўзи.

Рам Сейн Калькутта шаҳридан 285 километр узоқликдаги қишлоқда яшайди. Мўйловини 1976 йилдан бери ўстиради.

МУШУКЛАР СУЛТОНИ

● ЯҚИНДА форс наслли мушук Хитойда ўтказилган мушуклар кўргазмасида «Шанхай мушукларининг султони» деб эълон қилинди. Бу мушукнинг номи Лоло бўлиб, уч ёшда.

Қизиғи шундаки, ҳозир Шанхайда 60 минг киши мушук боқади. Ваҳоланки, 50—70-йилларда уйда ҳайвон сақлаш лаънатланарди. Эндиликда эса мушуклар шифохоналари ва бозорлари пайдо бўлмоқда.

Тошкентда яна бир санъат кўргазмаси очилди. Номи — «Осиё!» Роса топиб қўйишган. Чунки бу ерларда шарқона жило бериб ишланган турли хил буюмлар, суратлар ва бошқа асарлар намойиш этилган. Яна бир эътиборга сазовор жойи шундаки, кўргазмадан асосан иқтидорли ёшларнинг энг сара асарлари ўрин олган.

СУРАТДА: кўргазма залида.

Р. ШАГАЕВ (ЎзА) сурати.

Деҳли вақти билан 4 дан 07 дақиқа ўтганда

Бир неча кундирки, оммавий ахборот воситалари Деҳлидаги «ТУ—154» йўловчи ҳаво кемасининг ҳалокати тўғрисидаги хабарни эълон қилмоқда. «Туркистон» газетаси ушбу воқеанинг айнан «Ўзбекистон ҳаво йўллари» авиакомпанияси экипажи билан боғлиқлигини эътиборга олиб, газетхонларни расмий манбаларга таянган ҳолда ҳалокат тафсилоти ҳақида хабардор қилишни лозим деб топди. Гап шундаки, мамлакатимиз авиакомпаниясига қарашли 4 та «ТУ—154» самолёти экипаж билан бирга Ҳиндистоннинг «Индиан эйр лайнез» авиакомпаниясига берилган эди ва улар шу компания байроғи остида парвозларни бажараётган эди.

Воқеа 9 январь — жумадан шанбага ўтар кечаси Деҳли вақти билан соат 4 дан 7 минут ўтганда Ҳиндистон пойтахтидаги Индира Ганди номли аэропортда содир бўлди. 4 нафар болани қўшиб ҳисоблаганда 162 йўловчи билан учиб келаётган самолёт қўниш чоғида ҳалокатга учради. Бахтли тасодифни қарангки, йўловчилар ва экипаж омон қолди.

Самолёт бортидаги «қора қути» ҳали очилгани йўқ. Ҳодиса тафсилоти ҳақида «Ўзбекистон ҳаво йўллари» авиакомпанияси Бош директори, хизмат кўрсатган учувчи Ғани Мазитович РАФИҚОВ мухбирларга жумладан шундай деди:

— Экипаж кучайтирилган таркибда — 11 кишидан иборат бўлган. Учувчиларнинг, штурман, борт муҳандиси ва борт алоқачисининг ички ва халқаро йўлларидаги учишларда катта тажрибага эга эканликларини таъкидламоқчиман. Кема сардори Эркин Орипов 10 минг соат, унинг ёнидаги ўриндиқда ўтирадиган йўриқчи учувчи Владимир Мельнов 16 минг соат учганлар.

Ҳавода тўртинчи марта айланиб бўлгач, учувчилар қўнишга «розилик» олишган. Ҳаво туман бўлган бўлса-да, Фуқаро авиацияси халқаро ташкилотининг биринчи даражаси бўйича учиш ва қўнишлар учун белгиланган минимумга тўғри келарди. Ердагилар бортга кўриш масофаси 1000 метрлигини айтишган. Самолёт ғилдираклари ерга тегиш пайтида қўниш тезлиги ҳисоб-китоблардаги меъёрда — соатига 250 километр бўлган. Қўнишнинг ўзи дастлабки минутда кўнгилдагидек бўлган, бироқ кейин самолёт ўта қуюқ туманда қолган, кўриш йўқолган.

Бахтли тасодифни қарангки, қурбонлар йўқ. Йўловчилардан баъзилари шикастланган. Экипаж орасидан фақат штурманнинг чап оёғи синган. Учувчи ва парвоз бекалари аэропортнинг ердаги хизматчилари ёрдамида ёнғин чиқмасдан туриб, йўловчиларни зудлик билан олиб чиқиб кетишни ташкил қилганлар.

Ўз тажрибамдан чиқиб шу нарсани тасдиқлашим мумкинки, бундай воқеалар авиация ҳужжатларида ёзилмаган, бундай оғир шароитларда учувчилар ўзларини қандай тутишлари кераклиги тўғрисида йўл-йўриқлар йўқ, — деди Ғани Мазитович.

«Останкино» телекомпаниясининг мухбири билан суҳбатда авиакомпания бош директори ўзбекистонлик учувчиларнинг самолётлар билан «уйга» қайтишлари тўғрисида буйруқ берганлигини айтди.

С. РУСТАМОВ.

САҲНАДА — ПИАНИНОЧИ ҚИЗЛАР

Тошкентлик ёш пианиночилар С. Ғафурова билан Б. Ҳақназарова ижодий йўлларида яна бир ғалабани қўлга киритдилар. Мухтор Ашрафий номидаги Тошкент консерваториясининг бу талабалари «Истеъдодларни излаймиз» танловида жўрликда фортепиано чалиб биринчи мукофотга сазовор бўлдилар. Бу танлов истеъдодли ёшларни аниқлаш ва уларга мадад бериш мақсадида ўтказилди. Танловни ўтказиш ташаббускори Улуғбек номидаги республика жамғармасидир.

Иккала пианиночи ёш бўлишларига қарамай республика мусиқа оламида машҳур бўлиб қолишган. Улар Ғарбий Оврупо ва Ўзбекистон бастакорларининг асарларини ижро этадилар. Улар Марказий Осиё давлатлари пианиночилари танловининг ҳам совриндоридирлар.

(ЎзА мухбири).

Газета саҳифаланаётганда:

Деҳлидаги авиаҳалокат билан боғлиқ яна бир хабар олдик:

Ҳиндистон ҳукуматининг илтимосига биноан мамлакат ички ҳаво йўлларига хизмат кўрсатаётган «Ўзбекистон ҳаво йўллари» авиакомпанияси учувчиларининг асосий қисми Тошкентга қайтиб келди.

Расмий хабарларга қараганда, содир бўлган авиаҳалокат учун Ҳиндистон ҳукумати учувчиларимизга ҳеч қандай эътироз билдиришмаган. Қолаверса, яқиндагина мамлакатимизда иш бошлаган Ҳиндистон элчиси Далип Мехта томонлар ўртасида тузилган шартномани бузмасликни «Ўзбекистон ҳаво йўллари» авиакомпанияси бош директори Ғ. Рафиқов билан суҳбат чоғида илтимос қилган.

Бироқ, Ғани Мазитович, бу қадам учишлар хавфсизлигини таъминлаш йўлида қўйилганлигини маълум қилди.

Ҳозирча эса 3 та «ТУ-154» ҳаво кемамиз Индира Ганди номли Деҳли аэропортида турибди. Улар Тошкентга келадиган йўловчиларни ва юкларни кутмоқда.

Дарвоқе, Болгариянинг «Балкан» авиакомпаниясидан ижарага олинган «ТУ-154» самолётлари ҳам Ҳиндистон аэропортларида туриб қолган.

КЕЛГУСИ СОНДА:

● ЖУНАЁТГАН БУШ

● БОЛА УҒ...СИ

«Туркистон» газетаси жамоаси таҳририят бўлим мудири Зайниддин Мамадалиевга ўғли ФАЗЛИДДИНнинг бевақт вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Бош муҳаррир ўринбосари: Аҳрор АҲМЕДОВ
Таҳрир ҳайъати: М.АБДУСАМАТОВА, Н.ЖАЛИЛОВ, К.ЖУМАНИЁЗОВ, Ж.РАЗЗОҚОВ (бош муҳаррир), К.РАҲИМОВ, З.РИХСИЕВ (масъул котиб), Қ.ЭШМАТОВ.

Таъсис этувчилар: ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАР ИТТИФОҚИ МАРКАЗИЙ ҚЎМИТАСИ ва "ТУРКИСТОН" ИЖОДИЙ ЖАМОАСИ
газета 1925 йил 8 февралдан "Ёш ленинчи" номи билан чиқа бошлаган.

ТАҲРИРИЯТ: хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-57; ёшлар сиёсати ҳамда фан ва халқ таълими — 32-57-93; ижодкор ёшлар — 32-57-52; иқтисод, қишлоқ ёшлари, спорт ва ватанпарварлик — 32-55-81; ахборот ва бадиий безаш — 32-53-98; тижорат — 32-58-48; қабулхона — 32-56-58.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32-уй. Нашр кўрсаткичи: 64607

Газетамиз ҳафтанинг сешанба, пайшанба, шанба кунлари чиқади.

Қўлёзмалар ҳамда суратлар муаллифларга қайтарилмайди ва таҳлил этилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Чоп этиш вақти соат 20.30 га белгиланган. Чоп этиш учун 20.30 да имзо чекилди... Буюртма Г—21 1 2 3 4 5 6